

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emina KALAÇ

KARADAĞ'IN BAĞIMSIZLIĞIYLA BİRLİKTE GELİŞEN TÜRKİYE VE KARADAĞ
İLİŞKİSİNİN MEDYADA ANALİZİ

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emina KALAÇ

KARADAĞ'IN BAĞIMSIZLIĞIYLA BİRLİKTE GELİŞEN TÜRKİYE VE KARADAĞ
İLİŞKİSİNİN MEDYADA ANALİZİ

Danışman

Doç. Dr. Emel ÖZDEMİR

Gazetecilik Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emina KALAC'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Emel ÖZDEMİR (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Seyfi KILIÇ (İmza)

Tez Başlığı: Karadağ'ın Bağımsızlığıyla Birlikte Gelişen Türkiye ve Karadağ İlişkisinin Medyada Analizi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 17/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 28/07/2022

(İmza)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Karadağ’ın Bağımsızlığıyla Birlikte Gelişen Türkiye ve Karadağ İlişkisinin Medyada Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Emina KALAČ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Emina KALAÇ
Öğrenci Numarası	20185251011
Anabilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Emel ÖZDEMİR
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Karadağ'ın Bağımsızlığıyla Birlikte Gelişen Türkiye ve Karadağ İlişkisinin Medyada Analizi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1867426249
Rapor Tarihi	06/07/2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %8 Alıntılar dahil: %7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 79 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Emel ÖZDEMİR İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARADAĞ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

1.1. Karadağ'ın Panoraması	3
1.1.1. Tarih Boyunca Karadağ ve Türkiye İlişkileri	3
1.1.2. Sultan Abdülhamid ve Şehzade Nikola'nın Dostluğu	5
1.1.3. Balkan Savaşı	7
1.1.4. Yirminci Yüzyılda Karadağ	8
1.1.5. Karadağ Bağımsızlığının Restorasyonu	9
1.1.6. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Tarihi Ziyareti	10
1.1.7. Karadağ ve Türkiye İlişkilerinde Önemli Kurumlar	11
1.1.7.1. Yunus Emre Enstitüsü	11
1.1.7.2. TİKA	11
1.1.7.3. Türk İş Adamları'nın Karadağ ile Bağlantısı	12
1.1.7.4. Burslar ve Karadağlı Öğrenciler	13
1.1.7.5. Türkiye ve Karadağ'daki Fahri Konsolosluklar	15
1.1.7.6. Karadağ ile Türkiye Arasındaki Anlaşmalar	16
1.1.8. Karadağ ve Türkiye Arasında Bir Bağlantı Olarak Azınlık Ulusları	17
1.1.9. Karadağ ve Türkiye arası yapılan resmi ziyaretler	19
1.1.9.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'a Tarihi Ziyareti	21

İKİNCİ BÖLÜM

KARADAĞ'DA MEDYA ORTAMI

2.1. Radio Televizija Crne Gore “RTCG” (Ulusal TV'nin Çevrimiçi Haber Sitesi Karadağ Servisi) ve “Vijesti” (Bağımsız Çevrimiçi Gazete)	26
2.2. Büyükelçiler ile Songül Ozan ve Periša Kastratović'in görüşmesi	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı.....	30
3.2. Araştırmanın Önemi.....	30
3.3. Araştırmanın Örneklemi	31
3.4. Araştırma Yöntemi.....	31
3.4.1. Söylem Analiz Yöntemi	31
3.4.1.1. Mikro ve Makro Yapı.....	34
3.4.1.1.1. Teun A. Van Dijk Tarafından Sunulan Model	34
3.5. Araştırma Süreci	35
3.6. Veri Toplama	36
3.6.1. Örnek Metinlerin Analizi.....	37
3.7. Veri Analizi.....	37
3.7.1. Analiz Bulguları	37
SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	63
ÖZGEÇMİŞ	67

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1“Vijesti” Gazetesi 1. Haber Analizi	38
Tablo 3.2“RTCG” Gazetesi 1. Haber Analizi	39
Tablo 3.3 “Vijesti” Gazetesi 2. Haber Analizi	40
Tablo 3.4 “RTCG” Gazetesi 2. Haber Analizi	41
Tablo 3.5 “Vijesti” Gazetesi 3. Haber Analizi	42
Tablo 3.6 “RTCG” Gazetesi 3. Haber Analizi	43
Tablo 3.7 “Vijesti” Gazetesi 4. Haber Analizi	44
Tablo 3.8 “RTCG” Gazetesi 4. Haber Analizi	45
Tablo 3.9 “Vijesti” Gazetesi 5. Haber Analizi	46
Tablo 3.10 “RTCG” gazetesi 5. Haber Analizi	47
Tablo 3.11 “Vijesti” Gazetesi 6. Haber Analizi	48
Tablo 3.12 “RTCG” Gazetesi 6. Haber Analizi	49
Tablo 3.13 “Vijesti” Gazetesi 7. Haber Analizi	50
Tablo 3.14 “RTCG” gazetesi 7. Haber analizi	51
Tablo 3.15 “Vijesti” Gazetesi 8. Haber Analizi	52
Tablo 3.16 “Vijesti” Gazetesi 8. Haber Analizi	53
Tablo 3.17 “Vijesti” Gazetesi 9. Haber Analizi	55
Tablo 3.18 “RTCG” Gazetesi 9. Haber Analizi	56
Tablo 3.19 “Vijesti” Gazetesi 10. Haber Analizi	57
Tablo 3.20 “RTCG” Gazetesi 10. Haber Analizi	58

KISALTMALAR LİSTESİ

RTCG	: Radio Televizija Crne Gore (Karadağ Ulusal Kamu Hizmeti Radyo Televizyonu)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SF	: Jugoslaviya (Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti)
AB	: Avrupa Birliği
TİKA	: Türk Uluslararası İş birliği ve Koordinasyon Ajansı
KDV	: Katma Değer Vergisi
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
MASAT	: Montenegro asocijacija alumnijske Turske (Karadağ Mezunlar Derneği)
CEDEM	: Centar za demokratiju i ljudska prava (Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi)
CDM	: Cafe del Montenegro (Bağımsız haber sitesi)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri

ÖZET

Medya, devlet ve devlet dışı aktörlerin yabancı toplumlarda kamuoyunu etkilemek için diğer iletişim kanallarını kullandığı ülkeler arasındaki dış politikanın ve siyasi ilerlemenin ilişkilerin güçlendirilmesinin önemli bir aracıdır; yetkililerin aktörlerle iletişim kurmak için medyayı kullandığı medya diplomasisidir.

Bu nedenle, bu çalışmanın temel amacı, Karadağ'daki iki çevrimiçi gazetede yer alan haberleri analiz ederek Karadağ Medyası'nın Türkiye ile ilişkileri güçlendirip güçlendirmedeğini ve nasıl güçlendirdiğini görmektir: "RTCG" (Radio Televizija Crne Gore) (Karadağ Ulusal TV Servisi'nin Çevrimiçi Haber Sitesi) ve "Vijesti" (Bağımsız Çevrimiçi Gazete) 2021 yılında "Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk kez Karadağ'ı ziyaret ettiği yıl."

"Karadağ'da medya Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesinde nasıl bir rol oynuyor?" araştırma sorusuna cevap verebilmek için okuyucuların gazete başına en fazla yorum yaptığı 20 haber (gazete başına 10 haber) analiz edilerek söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Analiz sonuçları, çevrimiçi gazeteleri örnekleyen çalışmanın iki ülke arasındaki ilişkilere ilişkin haberleri ele almada basit bir yöntem kullandığını ortaya koymaktadır. Haberlerin çoğu olumlu ya da tarafsızdı, sadece olay hakkında bilgi verdi ya da iki ülke arasındaki iş birliği anlaşmaları hakkında bilgi yayınladı şeklinde analiz yapılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkiyle ilgili haberlerin yayınlanması sırasında önemli ölçüde olumlu kelimelerin kullanıldığını göstermiştir. Ayrıca gazeteler, haberleri tüm farklı medya stilleri aracılığıyla ele almayı tercih etmektedir. Nitekim, çevrimiçi gazeteler, haberleri yaymak için ek ve alternatif yollarla bu çalışmada kullanılan haberlerle ilgili video, fotoğraf (görsel) ve sosyal medyadaki gönderilerden yararlanmış ve paylaşmıştır.

Sonuçlar, haberler ve sporun yanı sıra siyasi, askeri, sağlık, ekonomik ve sosyal olarak dağıtıldığından, Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkilere ilişkin haber kapsamının çeşitliliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadağ, Türkiye, Söylem analizi

SUMMARY

MEDIA ANALYSIS OF MONTENEGRO-TURKEY RELATIONS AFTER THE RESTORATION OF THE INDEPENDENCE OF MONTENEGRO

The media is a major instrument of foreign policy, political progress, and strengthening relations between countries where state and non-state actors use the media and other channels of communication to influence public opinion in foreign societies; media diplomacy, where officials use the media to communicate with actors. Because of this, the main goal of this study is to see if and how Montenegro media are strengthening relations with Turkey by analyzing news in two online newspapers in Montenegro: “RTCG” Radio Televizija Crne Gore (Online News Website of the National TV Service of Montenegro) and “Vijesti” (Independent Online Newspaper) during the year 2021 “the year that Turkish President Recep Tayyip Erdoğan visited Montenegro for the first time”. In order to answer the study question of ‘what role does media in Montenegro play in promoting the relationship with Turkey?’ the method of discourse analysis was used by analyzing 20 news with the highest number of comments by readers (10 news per newspaper).

The Analysis findings that the study sample online newspapers used a simple method in covering news related to the relations between the two countries. Most of the news was positive or neutral, giving only information about the event or publishing information about cooperation agreements between the two countries. The analysis showed a significant use of positive words during publishing the news related to the relationship between Montenegro and Turkey. Also, the newspapers choose to cover the news through all different media styles. Indeed, the online newspapers took advantage and shared videos, photos (visuals), and posts from social media, related to the news used in this study, by means of additional and/or alternative ways for spreading the news. The results indicate the diversity of news coverage related to the relations between Montenegro and Turkey, as the news was distributed between political, military, health, economic, and social, in addition to sports.

Keywords: Montenegro, Turkey, Discourse analysis

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı aileme, babam Reşad'a ve annem Zineta'ya ithaf ediyorum. Çalışmalarım sırasında koşulsuz destekleri ve sabırları için onlara özel bir teşekkürü borç bilirim. Bana seçimlerimi yapma fırsatı verdikleri için, hayatın sert gerçeklerinde güvenli bir şekilde uçmak için kanatlarımı güçlendirdikleri için teşekkür etmek istiyorum. Tez sürecim boyunca bana destek olan ve bu zorlu yolda benimle yürüyen kıymetli arkadaşlarım Dr. Mohammad SHATNAWİ ve Dr. Öğr. Arij ZAATOURİ'ye sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Türkiye Cumhuriyeti'nde yüksek öğrenim yapma fırsatını sağlayan Yurt Dışındaki Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'na ve bu süreçte bana rehberlik eden akıl hocam Doç. Dr. Emel ÖZDEMİR'e çok teşekkür ediyorum.

Emina KALAÇ

Antalya, 2022

GİRİŞ

Bağımsızlığın restorasyonundan sonra, Karadağ devleti Avrupa Birliği'ne katılım ve toplumun demokratik örgütlenmesi konusunda kararludur ve özellikle temel insan hakları ile demokratik toplumun temeli olarak ifade özgürlüğünün geliştirilmesine odaklanmıştır. Karadağ Anayasası şunları garanti eder: ifade özgürlüğü (herkes ifade, yazılı kelime, imaj veya başka bir şekilde ifade özgürlüğü hakkına sahiptir), basın özgürlüğünü ve diğer kamusal bilgi biçimlerini güvence altına alır, yetkili devlet kurumuna kayıt ve sansür yasağı ile izinsiz gazeteler ve diğer kamuya açık bilgi araçları oluşturma hakkını garanti etmektedir.

Ancak, Karadağ medyasının durumu imrenilecek düzeyde değildir. Bağımsızlığın restorasyonundan sonra, gazetecilerin ve diğer medya çalışanlarının durumu kötü ve toplumda sahip oldukları etkiye göre orantısızken, Karadağ medya sahnesi keskin bir şekilde kutuplaşmıştır. Çalıştıkları kötü ekonomik koşullar, sık sık baskılar, tehditler ve saldırılar gazetecilerin karşılaştığı sorunlardan sadece birkaçıdır. Ağustos 2020'de, Karadağ'da medyayı düzenleyen 'Medya Yasası' kabul edilmiştir. Bu yasa, medya çoğulculuğu ve medya özgürlüğü için mücadelede bazı adımlar attı, ancak medya ve medya çalışanlarının önemli eylem alanları söz konusu olduğunda hala eksiklikler ve belirsizlikler olduğunu birçok çalışma göstermiştir.

Karadağ'daki medya, yukarıda da belirtildiği gibi ideal olmaktan uzak olsa da etkileri toplumun her kesiminde tartışılmaz. Medya, insanların düşünce tarzını, toplumun önemli sorunlarının algısını, aynı zamanda siyasi tutum ve değerlerin oluşumunu da etkilemektedir. Özellikle diğer uluslar ve devletler hakkında çeşitli tutumların oluşturulmasını etkilerler. Genel olarak medya, ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmenin yanı sıra siyasi tartışmalar ve kamusal söylem için açık, ücretsiz ve uluslararası erişilebilir platformlar sunmaktadır.

Karadağ ve Türkiye arasındaki dostane devletler arası ilişkiler, yüzyıllar öncesindeki köklü bir tarihe dayandığından dolayı bu iki ülkeyi ortak paydada birleştirmiştir. Bu iki ülke arasında yüzyıllardır gelişen bağlar; ekonomik, kültürel ve medeniyetsel düzlemde iç içe geçmiştir. İki ülke arasındaki güçlü bağlar özellikle Karadağ'ın bağımsızlığını kazanmasından sonraki dönemde daha da güçlendi, bu nedenle bu çalışma Karadağ'ın bağımsızlığının restorasyonu sonrasında medyanın Karadağ ile Türkiye arasındaki genel ilişkiler üzerindeki etkisini incelemektedir. İlgili araştırmalar, ticaret anlaşmaları, stratejik konum, coğrafi ve kültürel yakınlık sayesinde Karadağ ile

Türkiye arasındaki bağların güçlendiğini ve medyanın, özellikle çevrimiçi medyanın, bu bağların daha da güçlenmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Karadağ ile Türkiye arasında yüzyıllar boyunca süregelen bağların savaşları ve silahları aştığını, kültürel ve ekonomik olarak iç içe geçtiğini belirtmek oldukça önemlidir.

Yukarıda anlattıklarımıza dayanarak, bu çalışmanın yapısı birbiriyle ilişkili birkaç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde bu iki ülke arasındaki geleneksel bağ anlatılacak, bu ilişkilerin tarih boyunca nasıl geliştiği anlatılacaktır. Tanıtım bölümü, Karadağ ile Türkiye arasındaki kültürel ve sosyal alışverişleri açıklamaya ithaf edilecek. Karadağlı Boşnaklar ile Türkiye'de yaşayan Boşnaklar arasındaki akrabalık, iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerde önemi anlatılacaktır. Bir sonraki bölümde, Karadağ'ın bağımsızlığının yeniden inşa edilmesinin ardından iki ülke arasındaki iletişimin nasıl gittiği anlatılacak. Ayrıca Karadağ'daki medya ortamı da sunulacaktır. Son bölümde bu ilişkilerin iyileşip gelişmediği veya önemini yitirip kaybetmediği açıklanacaktır. Bu araştırmanın hipotezi, medyanın Karadağ'ın bağımsızlığının restorasyonu sonrasında iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşmesine katkıda bulunduğudur. Tez, bilimde bilinen belirli araştırma yöntem ve yöntemlerine dayanacaktır. Çalışma, araştırmanın konusu ve hedefleri ile özellikle hipotezler ve göstergeler formüle edilerek tanımlanacaktır. En sonunda, çalışma hipotezinin doğrulanıp doğrulanmadığı, yani medyanın Karadağ'ın bağımsızlığının restorasyonundan sonra Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunup bulunmadığına karar verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, bu yazıda hipotezin kurulması için, hipotezin atıfta bulunduğu konunun görünür ve açık bilgisi üzerinde çalışılacaktır. Bu pratik olarak bibliyografik araştırma yönteminin geçerli hipotezleri tanımlamak için geçerli olduğu temel kurallara ek olarak çok önemli olacağı anlamına gelecektir. Bu araştırmanın amacı, Karadağ ile Türkiye arasındaki genel ilişkilerin daha da iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Karadağ-Türkiye ilişkilerinde medyanın etkisini konu alan bu bilimsel çalışma, medya ve kültürel bilgi ve görüşleri derinleştirecek, bu alanda yeni bilgilerin edinilmesine ve mevcut bilgilerin geliştirilmesine yardımcı olacak ve kapsamlı teorik bilgiler sağlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARADAĞ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

1.1. Karadağ'ın Panoraması

Karadağ, Güney Doğu Avrupa'da küçük bir ülkedir ve Adriyatik kıyısında yer almaktadır. Cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip çok uluslu, bağımsız ve egemen bir devlettir. 13. 812 km²'lik bir alanı kaplar ve 2011 verilerine göre yaklaşık 625.266 nüfusa sahiptir. Ulusal bileşimi şu milletlerden oluşmaktadır: Karadağlılar (%44, 98), Sırp (28,73), Boşnaklar (8,65), Arnavutlar (4,9), Müslümanlar (3,31), Hırvatlar (0,97). Resmi dil Karadağca olup, Sırpça, Boşnakça, Arnavutça ve Hırvatça da kullanılmaktadır (European Commission, 2021: 5).

Karadağ, 2017 yılında NATO üyesi oldu ve aynı zamanda Avrupa Birliği'ne katılmaya da adaydır. Karadağ ilk kez 1878'de Berlin Kongresi'nde dünyanın 27. egemen ülkesi olarak bağımsızlığını kazanmış ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güçlerin rızasıyla 1918'de Sırbistan'a ilhak edilmiş ve hanedanı tahttan indirilmiştir. Avrupa Birliği'nin arabuluculuğu ile 21 Mayıs 2006'da yapılan bağımsızlık referandumu hakkı için mücadele etmeyi başarmıştır (Darmanović, 2006: 9).

1.1.1. Tarih Boyunca Karadağ ve Türkiye İlişkileri

Bu bölümde, tarihsel gerçeklerin tam tanımını ele almayacak, ancak Karadağ ve Türkiye'nin genel olarak iç içe geçmesinin daha iyi anlaşılması için önemli olan bazı önemli noktalara işaret edecektir. Birçok bilimsel makalede yazıldığı gibi, Karadağ'ın Türkiye arasında çok sayıda iniş-çıkış olmuştur ama her zaman karşılıklı saygı sürdürülmüştür.

Bu iki ülke arasındaki bağlar, o zamanlar Crnojević eyaleti olan Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu 1496 yılına kadar uzanmaktadır. Türk işgali sırasında, kurtuluşa kadar Karadağ'da hükümet teşkilatı şeriat kanunlarına ve örf ve adetlere uygun olarak yapılmış ve Karadağlılar'ın Türkleri Hristiyanlığın düşmanı olarak görmelerine rağmen Karadağ Ortodoks Kilisesi'nin pozisyonu değişmemiştir. Türk hükümeti mülkiyet haklarını korurken, Cetinje metropolitanlığı, sahip olduğu iç özerklik ve mülklerin yanı sıra dini faaliyet özgürlüğünü de korumuştur (Šarkinović, 2013: 227). Burada, Vuçji dol savaşı'nın gerçekleştiği 1876'dan önemli bir ayrıntıdan bahsetmeye değer görülmektedir.

Osmanlı ordusunun 4.000'den fazla ölü ve yaralı asker ile yaklaşık 170 subayla mağlup çıktığı Karadağlılar ile Türkler arasında belirleyici bir savaşı, Karadağlı kayıplar ise 70 ölü ve yaklaşık 120 yaralanmıştır. Vuçji Do Savaşı, Karadağlılar'ın Türkler üzerindeki en

görmeli zaferlerinden biridir. Siyasilerin konuşmalarında en çok bahsedilen savaş, Karadağlılar'ın gurur duyduğu bir savaştır (<https://montenegrina.net/fokus/crnogorsko-osmanski-rat-1876-1878/> , erişim tarihi: 23. 02. 2022). 1876'dan Berlin Kongresi'ne kadar Karadağlılar, Boşnak nüfusun yaşadığı Karadağ'daki en önemli şehirleri fethetmeyi başarmışlardır. 1876'dan 1878'e kadar süren üç yıllık savaşta çok sayıda Türk-Boşnak-Arnaut askeri öldürülmüştür (Crnovrşanın ve Sadiković, 2001: 148).

Asive savaşçı Karadağ, 1878'de Berlin Kongresi'nin kararıyla bağımsızlığını kazanmayı başarmıştır. Resmi siyasi ilişkilerin barış içinde başladığını söylenebilir, çünkü kongreden hemen sonra Osmanlı İmparatorluğu, o zamanki Karadağ'ın bağımsızlığını tanımıştır ve bir yıl sonra Karadağ'a ilk büyükelçisini Sayın Halil Halid göndermiştir. Yazarın, Dr. Uğur Özcan'ın yazdığı gibi, bu iki ülke arasındaki dostluğun başlangıcı için bir tohum olmuştur (Özcan 2009: 16).

Karadağ ile Türkiye arasındaki bağlar büyük önem taşıdığı için hiç kopmamıştır. Berlin Kongresi'nden sonra çıkarlarını korumak için Karadağ'ın İstanbul'da diplomatik bir misyona sahip olması gerekmiştir. O dönemdeki mali durum göz önüne alındığında, Karadağ bunu anlamak için Rusya'dan yardım istemiştir. Rusya, Karadağ diplomatik misyonunun çalışmalarını mali olarak desteklemeyi kabul edip 1879'da Karadağ elçileri Konstantinopolis'e gitmiştir. Gavro Vuković, maslahatgüzar olarak Karadağ temsilcisiydi. Bu dönemde konsolosluk yükümlülüklerinin yanı sıra birçok müzakere yapılmıştır. Konstantinopolis'teki elçilik kuruluşundan 1912'de sona erdiği tarihe kadar sürekli çalışmaktaydı (Šarkinović, 2014: 112).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Çetinje'deki büyükelçiliğinin açılması, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin ilk somut adımı olabilmektedir. Büyükelçilik 1886'da açıldı ve açılış törenine o zamanki Kral I. Nikola ve tüm yüksek yetkililer katılmıştır. O zaman, Osmanlı İmparatorluğu'nun Çetinje'deki Büyükelçisi Ahmet Cevat Paşa, büyükelçiliğin açılış töreninde yaptığı konuşmada, diğer şeylerin yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu Hükümeti arasında zaten iyi ilişkilerin olduğuna ikna olduğunu söylemiştir ve böylece Türkiye-Karadağ ilişkileri bir miktar daha güçlenip iyileşmiştir. Prens Nikola borçlu kalmamıştır ve avlusunun bahçesinden Cetinje'deki yeni büyükelçiliğin bahçesine yüz ağaç göndermeye söz vermiştir (Özcan, 2009: 16).

Berlin Kongresi'nden, Karadağ'ın Sırbistan'a gayri meşru ilhakı nedeniyle diplomatik ilişkilerin kesildiği 1912 yılına kadar, 13 diplomatik temsilci Çetinje'de kalmıştır. Karadağ ve Türkiye arasındaki 2006 öncesi diplomatik ve tarihi ilişkiler tezinin konusu olmadığından, çalışmanın sınırlarını geçmemek amacıyla tüm Osmanlı elçilerinin isimleri ve iki ülke

arasındaki ilişkilerin kurulmasına katkıları aşağıda ayrıntılı olarak listelenmeyecektir.

1.1.2. Sultan Abdülhamid ve Şehzade Nikola'nın Dostluğu

Tezin bu bölümünün en başında, Karadağ'ın bağımsızlığını kazandığı Berlin Kongresi'nden Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirildiği döneme kadar geçen süreçte, Karadağ ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin oldukça barışçıl olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu dönemde Karadağ ile Türkiye arasında 30 yıldır savaş olmamıştır. Ayrıca o döneme, Sultan Abdülhamid ile Karadağ Prensi Nikola arasındaki kişisel dostluk damgasını vurmuştur. Bu dostane ilişkiler Karadağ'da Türklerin en büyük düşmanlar olduğu konusundaki fikir değişimini etkilemiştir. İki ülke yüzyıllardır düşman olarak görülsede Prens Nikola'nın İstanbul'a ilk ziyareti, Osmanlı-Karadağ ilişkilerinde önemli bir adım atmıştır. Şehzade Nikola, Osmanlı İmparatorluğu ile Karadağ arasındaki sınırları belirlemek için Sultan II. Abdülhamid'in davetlisi olarak Ağustos 1883'te İstanbul'u ziyaret etmiştir (Özcan, 2009: 17).

Prens Nikola, İstanbul'daki misafirperverlikten son derece memnun kalarak, o şehrin en güzel konutlarından biri olan "Göksu Kasrı" sarayında kalmıştır (Özcan, 2009: 16). Daha sonra Şehzade Nikola anılarında Sultan Abdülhamid'in çok akıllı ve bilgili bir hükümdar olduğunu ve kendisini İstanbul'a getiren sorunları çözecek niteliklere sahip olduğunu yazmıştır. Prens Nikola, çok hoş bir karşılama için teşekkür telgrafında, İstanbul'dan çok güzel ve olumlu izlenimlerle ayrıldığına dikkat çekmiştir (Özcan, 2009: 17).

Prens Nikola, "Osmanlı İmparatorluğu ile yüzlerce yıl savaşan Karadağ arasındaki barış ve karşılıklı saygıdan sonra, İstanbul'u ziyaret eden ilk Karadağ hükümdarıyım" demiştir. Ayrıca Prens Nikola, Majesteleri Sultan II. Ahmed'e dosthane bir ziyaret ve sınırsız saygı ile Karadağ'ın tüm sınırlarında barış ve dostluk kurmayı hedeflediğini söylemiştir (Šarkinović, 2015: 119).

Şehzade Nikola, İstanbul Boğazı'nın açıldığı gün olan 1889'da ikinci kez İstanbul'u ziyaret etmiştir ve aynı zamanda o gün Abdülhamid'in tahta çıkışının yıldönümü kutlamaları yapılmıştır. İkinci ziyaret ilginçti çünkü bu sefer Prens Nikola sadece heyet ile değil, Prenses Milena ve oğlu Mirko ile de İstanbul'a gelmiştir (Özcan, 2009: 17). Prenses Milena en iyi misafirperverliği gördü ve özellikle Harem Rezidansındaki karşılamadan çok etkilenmiştir. Prenses Milena, İstanbul'daki harika konaklaması nedeniyle Türkiye'ye gitmeden önce sahip olduğu tabuları ve ön yargıları yıkmıştır (Özcan, 2009: 19).

On bir günlük büyük ve cömert ziyaret, somut siyasi sonuçlar olmadan sona ermiş olsa

da Prens Nikola İstanbul'daki misafirperverliği unutmadı ve sıcak karşılamaya cevaben Sultan II. Abdülhamid'e bir teşekkür mektubu göndermiştir. Mektupta, diğer şeylerin yanı sıra, Türkler'in artık Karadağ'ın düşmanı olmayan cesur ve cömert bir halk olduğu görüşündedir. İkinci ziyaretin bir sonucu olarak, halihazırda mevcut olan dosthane ilişkiler temelinde, devletler arası ilişkilerde yeni bir aşamanın başladığı sonucuna varılabilir (Özcan, 2009: 20).

İki ülke arasında barışı getiren Sultan Abdülhamid ile Şehzade Nikola arasındaki dostluk, sadece siyasi ve devlet meselelerinin çözülmesine değil, karşılıklı hediyelere de dayanmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in değerli eşya bağışında çok cömert davrandığı ve Şehzade Nikola'nın yeteneklerine uygun olarak hediyelerden geri kalmadığı bilinmektedir.

Sultan Abdülhamid'in Şehzade Nikola'ya verdiği belki de en önemli hediyelerden biri de uzun yıllar Karadağ elçiliğinin binası olarak kullanılan Atlı Köşk köşküydü. 1899 yılında, bir dostluk işareti olarak "Timsah" veya Karadağ kayıtlarında "Dragon" olarak bilinen küçük bir yat Karadağ'a gelmiştir. Ayrıca, 1904'te Padişah, İngiliz büyükelçisinden satın aldığı "Zaza" gemisini prene bağışlamıştır. Karadağ'a vardığında, "Zaza" gemisinin adı "Rumija" olarak değiştirilmiştir ve Prens Nikola, Karadağ yazılarında ve kitaplarında bu dokunaklı jesti için Padişah'a derin şükranlarını dile getirmiştir. Elbette padişahın şehzadeye verdiği diğer hediyeler arasında atlar, yaldızlı bir tabanca, altın bir kısa kılıç, bir pompalı tüfek, "Hereke" halı fabrikasından gelen hediyeler sayılabilmektedir (Özcan, 2009: 21).

“Şu anda bize padişahın yeni hediyeler getirdiler: İzmit'teki ünlü fabrikalarda üretilen olağan üstü güzellikteki kilimler ve kumaşlardır. Burada kalışımızın programında İzmit'e yapmamız gereken ziyareti de planlamıştık ama bütün bir günümüzü alması için trende ve gemideki annesinin olması sebebiyle ziyareti gerçekleştirememiştir. İnsanlar yeni hediyeler ithal etmiştir ve onları büyük kutulara koymuşlardır. Çünkü gitmek için acele etmeleri gerekmektedir”. Prens anılarındaki bu şekildedir (Petroviç, 2007:405).

Hediyelere ek olarak, Sultan II. Abdülhamid, Prens Nicholas'a Onur Nişanı (1886) ve Şükran Nişanı (1899) vermiştir. Prenses Milena, 1887'de kadınlara haraç ödemek için kurulan 'İnsanlık Nişanı' ile ödüllendirilmiştir. Bu nişan, Cetinje Müzesi'nde sergilenmektedir (Özcan, 2009: 21).

1884'te Prens Nikola, Sultan Abdülhamid'e Birinci Düzenin Daniel Nişanı'nı vermiştir; bunun için Sultan, olağanüstü dikkat işareti ve özellikle Prens Nikola'nın oğlu ve yeğenlerine gönderdiği nişanlar için bir mektupta prene teşekkür etmiştir (Özcan, 2009: 23).

Şehzade Nikola'nın Sultan Abdülhamid ile dostluğu da Karadağ halkının Osmanlı ordusuna karşı tavrını büyük ölçüde olumlu yönde değiştirmiştir. İstanbul'u ziyaretinden sadece bir yıl sonra, Kasım 1884'te Prens Nikola, Osmanlı ordusu için büyük bir resepsiyon

düzenlemiştir (Özcan, 2009:22).

Elbette bütün bu yaşananlar ve Osmanlı Devleti ile Karadağ'ın karşılıklı yardımlaşmaları iki ülke arasındaki ilişkilere olumlu katkı sağlamıştır. Karadağ, imkanları ölçüsünde Şam'dan Medine'ye demiryolu yapılırken Osmanlı Devleti'nin yardımına koşmuş, 1894 İstanbul depreminden sonra Karadağ'ın yardım göndermesi özellikle iki ülkenin yakınlaşmasında önemli rol oynamıştır. O yıl, depremzedelere yardım toplamak için bir bağış konferansı düzenlenmiştir (Özcan, 2009: 21).

Ayrıca bayramlarda, doğum günleri, düğünler gibi çeşitli kutlamalarda karşılıklı tebriklere de bu dostluk yansımıştır. Elbette Sultan Abdulhamid, Şehzade hasta olduğunda özel bir endişe duyduğunu ifade ederek, ona en iyi doktorları göndermiştir.

Padişah'ın Karadağ'a verdiği destek kuşkusuz eğitim alanındaki yardımlara da yansımıştır. Prens Nikola zamanında çok az eğitim kurumu olduğu için eğitimli insan oranı çok düşük olmuştur. Bu nedenle padişahın desteğiyle Karadağlı öğrenciler burs vererek İstanbul'a geldiler veya Osmanlı Devleti Karadağ'a öğretmen ve antrenörler göndermiştir (Özcan, 2009: 23).

Sultan Abdülhamid döneminde Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilere gelince, bir takım açık meseleler ve sorunların yanı sıra anlaşmazlıkların da olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ama daha da önemlisi, iki yöneticinin her zaman diplomasi dilini ılımlı kullanmayı başarmış olmaları, birbirlerini anlamaya ve çatışma yerine diyalogu kullanmaya çalışmışlardır. Her iki hükümdarın da devletlerinin ve halklarının medeniyetin genel değerlerine yönelik eğitim ve yönelimlerine büyük önem vermeleri özellikle önemli olmuştur (Özcan, 2009: 25).

1.1.3. Balkan Savaşı

Türkler uzun bir tarihe sahiptir. Balkan ülkeleri de bu tarihin bir kısmında Türkler ile beraber, iç içe yaşamışlardır. Balkan ülkelerinin Osmanlı Devlet'inden ayrılması Balkan Savaşları ile gerçekleşmiştir. Bu tezin ilgi konusu uzak bir tarih olmadığı için, birinci Balkan Savaşı sırasında Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkiler söz konusu olduğundan dolayı sadece birkaç gerçek sunulacaktır.

Karadağ ve Kral Nikola'nın genel siyasi yönelimi, çözülmemiş ve tartışmalı sorunları gidermek ve Balkan halklarının Balkanlar'daki Osmanlı mirasını çözme isteklerini gerçekleştirmek için neredeyse koşulsuz olarak Balkan devletleri ittifakı yaratmayı amaçlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda çözülmemiş sayısız sorun ve Hristiyan nüfusunun içinde bulunduğu zor durum, Balkan devletlerinin ortak hareket etmesini

gerektirmiştir. Bu bağlamda Osmanlı'ya karşı ortak hareket edebilmek için 1912 yılında Balkan devletleri arasında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. Karadağ, Bulgaristan hükümetinin kabul ettiği ve Sırbistan'ı bilgilendirdiği Türkiye'ye karşı ittifak ve savaş önerisini Bulgaristan'a göndermiştir. Bu girişim temelinde, Karadağ ve Sırbistan temsilcileri Luzern'de bir araya gelerek ve anlaşmanın ana noktaları üzerinde anlaşmışlardır: Türkiye'ye karşı eylemin başlaması, eylem yönergeleri, toprakların bölünmesi vb. konular Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ittifakı işte bu şekilde açıkça tanımlanmıştır. "Balkanlar Balkan halklarına" ilkesi üzerine kurulmuştur (<http://dacg.me/crna-gora-u-prvom-balkanskom-ratu/>, erişim tarihi: 22. 03. 2022). Anlaşmada kararlaştırıldığı gibi, Karadağ 1912'de Türkiye'ye savaş ilan etmiştir.

1912'nin sonunda, Türk ordusu daha geniş Balkan savaş alanındaki askeri operasyonlarda Makedonya, Arnavutluk ve Trakya'dan fiilen çıkarılmıştır. Mayıs 1913'te, savaşan taraflar arasında nihai barış görüşmeleri başlamıştır. 30 Mayıs 1913'te Londra Barış Antlaşması ile Türkiye, Enos-Midi hattının batısındaki tüm mal varlığını resmen kaybetmiştir. Londra'daki barış görüşmelerinde Karadağ Krallığı, İstanbul'daki Karadağ Maslahatgüzarı Jovo Popoviç, Adalet Bakanı Lujo Vojnoviç ve Lazar Mijuškoviç tarafından temsil edilmiştir. Birinci Balkan Savaşı'nda Karadağ önemli bir toprak genişlemesi elde etmiştir. Eyalet topraklarını neredeyse ikiye katladı. Karadağ ile Sırbistan arasındaki resmi sınır anlaşması 30 Ekim 1913'te imzalanmıştır ve sonunda Karadağ'ın sınırlarını belirlemiştir (<http://dacg.me/crna-gora-u-prvom-balkanskom-ratu/>, erişim tarihi: 22. 03. 2022).

1.1.4. Yirminci Yüzyılda Karadağ

Bu tezin konusunu daha iyi anlamak için aşağıda sadece birkaç önemli tarihi gerçekler sunulacaktır. 1912'den sonrası, Karadağ ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler neredeyse hiç gelişmemiştir.

Karadağ, 20. Yüzyılda bağımsızlığını kaybettiği ve Avrupa siyasi haritasından kaybolduğu için zor bir dönemden geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Karadağ, Sırbistan ve müttefiklerinin yanında yer almıştır. Avusturya-Macaristan ile bir ateşkes kurmak için başarısız bir girişimden sonra, 1916'da Kral Nikola İtalya'ya sürgüne gitmiştir. İtalya'da biraz zaman geçirdikten sonra Fransa'ya gitmiştir. Kral ve hükümetinin o sırada Karadağ'daki olayları etkileme girişimleri başarısız olmuştur. Sırbistan 1918'de Karadağ'ı ilhak etmiştir. Böylece Karadağ yüzyıllar boyunca kazandığı herşeyi devlet, ordu ve hanedanlığını kaybetmiştir. Daha sonra Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı kurulmuştur. Bu krallık 1929'da Yugoslavya Krallığına dönüşmüştür (European Commission, 2021: 2).

Yugoslavya Krallığı'nın II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın eline geçmesiyle birlikte Karadağ halkının özgürlük ruhunun kaybolmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü 13 Temmuz 1941'de çok sayıda Karadağlı İtalyan işgalcilere karşı ayaklanarak özgürlük isteklerini dile getirmişlerdir. Bu ayaklanma Avrupa'da işgal altında bulunan Karadağ'ın ilk ayaklanmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Karadağ, devlet-hukuki statüsünü iyileştirdi ve Yugoslav Federasyonu'nun altı eşit cumhuriyetinden biri olmuştur. Bu durumdan sonra Karadağ devletinin ulusal sınırlarına tamamen saygı duyulmuştur. Aynı zamanda Karadağ'ın tarihindeki en büyük sosyo-ekonomik ve kültürel ilerlemesinin zamanı olmuştur. 20. Yüzyılın sonundaki çalkantılı yıllardan ve SFR Yugoslavya'nın dağılmasından sonra, Karadağ Sırbistan ile ittifak içinde olmaya devam etmektedir (European Commission, 2021: 2).

1.1.5. Karadağ Bağımsızlığının Restorasyonu

Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin halefi devlet olarak Belgrad Anlaşması ile 2002 yılında kurulmuştur. Devlet birliğinin anayasal şartı, diğer şeylerin yanı sıra, herhangi bir üye devlet tarafından bağımsızlık referandumu düzenlenmesine üç yıllık bir moratoryum koymuştur. Moratoryum sona erdikten sonra, Karadağ Hükümeti, Karadağ'ın Devlet Birliği'nden ayrılacağı ve tam uluslararası ve tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir devlet olacağı bir referandum düzenleme niyetini açıklamıştır (OSCE/ODIHR, 2006: 5). Bununla birlikte, o zamanlar, Karadağ'ın siyasi topluluğu, bir blok bağımsızlık için savaşıırken diğeri karşıt olan derin bölünmelerle karakterize edilmiştir.

Ardından, özellikle etnik azınlıklar söz konusu olduğunda, insanların bağımsızlık meselesine yönelik tutumlarının etnik kimlikle yakından bağlantılı olduğu vurgulanmıştır. Başta Boşnaklar/Müslümanlar ve Arnavutlar olmak üzere çoğunluk Karadağ'ın bağımsızlığına bağlı olmuştur. Daha sonra Sırp ve Yugoslavlar arasında çoğunluk Sırbistan ile bir birliğin sürdürülmesini desteklemiştir. Bunun sonucunda da Karadağlılar iki gruba ayrılmıştır: Bağımsız ve İttihatçı gruplar (Kubo, 2006: 34).

Avrupa Birliği, Karadağ'daki referandumun oynanmasında özel bir role sahip olmuştur. Avrupalı arabulucu ve Yüksek Komiser Javier Solana'nın kişisel elçisi Miroslav Layçak, çok sıra dışı bir seçim modeli sunmuştur. Bağımsızlık için oy vermek için gereken çoğunluk, oy vermeye gidenlerin %55'i olarak belirlenmiştir, bu da aslında Bağımsızların ülkenin bağımsızlığını kazanması için en az %10 kazanması gerektiği anlamına gelmiştir. Bu model hem İttihatçılar hem de Bağımsızlar tarafından kabul edilmiştir (Darmanović, 2006: 19).

Referandum aşağı yukarı adil bir mücadele içinde gerçekleşti ve seçmenlerin

%86,5'inin katılımı, referandumun muazzam meşruiyetine tanıklık etmiştir. Bağımsızlık Koalisyonu, ünlü AB maddesini atlayarak referandumu kazanmayı başarmıştır. 21 Mayıs 2006'da yapılan referandumda %55,5 veya 230.661 vatandaş bağımsız Karadağ için oy kullanırken, %44,5 veya 185.002 vatandaş ortak devlet için oy kullanmıştır. Referandumun sona ermesinden sadece 3 hafta sonra Sırbistan, Karadağ'ı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. O referandumda Balkanlar'ın coğrafi haritası kısmen değiştirilmiştir. Eski Yugoslavya'nın tüm kurucu cumhuriyetlerini bağımsız kılan ve uluslararası alanda tanınan iki devlet oluşturulmuştur (Darmanović, 2006: 19).

Karadağ'ın bağımsızlığı 182 ülke tarafından tanınmıştır ve Türkiye Cumhuriyeti bunu ilk yapanlar arasında yer almıştır. Türkiye, Karadağ'ın bağımsızlığını 12 Haziran 2006'da tanımıştır. Diplomatik ilişkiler 3 Temmuz 2006'da kurulmuştur. Bu ilişkiler, 2008 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Karadağ Büyükelçiliği'nin açılmasıyla daha da güçlenmiştir (<https://www.gov.me/diplomatske-misije/ambasade-i-konzulati-crne-gore-u-svijetu/turska>, erişim tarihi: 22. 03. 2022). O zamandan günümüze büyükelçiliğin kurulmasıyla başlayan diplomatik ilişkilerin, iki ülke arasındaki yüksek siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin hızla geliştiği söylenebilmektedir.

1.1.6. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Tarihi Ziyareti

Karadağ Ticaret Odası, 2009 yılında Karadağ ve Türkiye hükümetleri ile iş birliği içinde Podgorica'da Karadağlı ve Türk iş adamlarının çeşitli sektörlerden 300'e yakın iş insanını bir araya getiren bir iş toplantısı düzenlemiştir. Toplantının amacı, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğini geliştirmek ve gelişen Karadağ'ın ekonomik potansiyelini, yatırım ortamını ve fırsatlarını sunmanın yanı sıra Türk ekonomisinin potansiyel ve fırsatlarını tanımak ve iş birliğine ilgi duymaktır. Karadağlı şirketler toplantısına Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de katılmıştır. O zamanlar Karadağ'ın küçük bir ülke olmasına rağmen, turizmi geliştirmesine izin veren iyi bir coğrafi konuma sahip olduğu söylenmiştir. Serbest piyasa, vizesiz rejim, Avrupa Birliği ve NATO'ya giden yol, Karadağ'da parlak bir geleceğin koşullarını oluşturmuştur. Ayrıca, iş toplantısının yeni bir başlangıç için iyi bir fırsat olduğunu belirtmek gerekir, bu nedenle Türk şirketi "Gintaş" tarafından inşa edilen mega market "Mercator-Mex" ile yeni bir iş merkezi açılmıştır. Niksiç Toşçelik ve Türk şirketi "CVS Makina" temsilcileri, Karadağ fabrikasına kapasitenin modernizasyonu ve özellikle kaliteli çelikler olmak üzere üretimi artırmayı temsil eden 25 milyon euro değerinde ekipman tedariki için bir sözleşme imzalamıştır (Prilog PKCG, 2009: 9).

Cumhurbaşkanı Gül, iki günlük Karadağ ziyareti kapsamında Podgorica'daki Mehmed

Fatih Medresesi'ni de ziyaret etmiştir. Cumhurbaşkanı, Karadağ İslam Cemaati'nin başkanı tarafından karşılanmıştır. Türk halkına ve devletine Medrese'nin inşasında ve Karadağ'daki kültürel mirasın yeniden canlandırılması, korunması ve muhafazası ile ilgili çok sayıda projede yardımlarından dolayı Türk devletine teşekkür etmiştir. Abdullah Gül'ün ziyaretinin, bağımsızlığın yeniden kazanılmasından sonra bir ülkenin cumhurbaşkanı tarafından ilk ziyareti olması nedeniyle, her anlamda tarihi bir an olduğu söylenebilmektedir (<https://mesihat.org/2009/12/14/predsjednik-republike-turske-abdullah-gl-posjetio-medresu-u-podgorici/>, erişim tarihi 26. 02. 2022).

1.1.7. Karadağ ve Türkiye İlişkilerinde Önemli Kurumlar

1.1.7.1. Yunus Emre Enstitüsü

Karadağ'da Türk kültürünün tanıtımı için yoğun olarak çalışan kurumlardan biri de Yunus Emre Enstitüsü'dür. Türk Kültür Merkezi" Yunus Emre" Türkiye Cumhuriyeti Podgoritsa Büyükelçiliği bünyesinde faaliyet göstermektedir.

Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'nin durumunu, Türk dilini, tarihini, kültür ve sanatını tanıtmayı ve eğitim almak, Türk dili, kültürü ve sanatını öğrenmek isteyenlere hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Türkiye ile Karadağ arasında dostluk geliştirmeyi ve kültürel alışverişi artırmayı hedeflemektedir. Bu vakıf, bugüne kadar Karadağ'da çeşitli konser, sanat ve edebiyat yarışmaları, sergiler, şiir akşamları ve Türk Film festivalleri gibi etkinlikler düzenlemiştir.

Yunus Emre Enstitüsü özellikle düzenli olarak Türk dili kursları ve diğer birçok sertifikalı program düzenlemektedir (<https://podgoritsa.yee.org.tr/>, erişim tarihi: 22. 02. 2022). Enstitünün gerekli tüm bilgileri bulabileceğiniz <https://www.yee.org.tr/> web sitesinin yanı sıra, vakfın düzenli olarak bilgilendirdiği sosyal ağlar da resmi hesapları da bulunmaktadır. Karadağ vatandaşlarına Enstitü'nün tüm faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Podgorica'da bulunan Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde kuruluşundan bu yana Türkçe dil kurslarına 1686 kişi katılmıştır.

1.1.7.2. TİKA

Karadağ ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler, Karadağ'ın bağımsızlığı kazandıktan sonra ve resmi olarak kurulmadan önce bile, Türk Uluslararası İş birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Karadağ'ın kalkınmasına yardımcı olmak için önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.

TİKA, 2007 yılından bu yana Karadağ'da değeri 20 milyon avroyu aşan 399 proje ve faaliyeti hayata geçirmiştir. TİKA temsilciliği, ilgili bakanlıklar, devlet kurumları, yerel

yönetimler ve sivil toplum sektörü ile iş birliği içinde olup, Karadağ'ın tüm alanlarında ve bölgelerinde projeler ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Türkiye Uluslararası İş birliği ve Koordinasyon Ajansı eğitim, sağlık, tarım, restorasyon ve kültürel iş birliği alanlarında en fazla sayıda projeyi yürütmektedir. Eğitim, önem verdiği özel bir alan olan TİKA, bugüne kadar okul öncesi, ilk ve orta öğretim kurumlarının inşası veya uyarlanması, bireysel dersliklerin okul envanteri ile donatılması, bilgisayar odalarının modern ekipmanlarla donatılması gibi 90'ın üzerinde projeyi hayata geçirmiştir. Ayrıca sağlık söz konusu olduğunda TİKA, kurulduğu günden bu yana 45'in üzerinde projeyi hayata geçirmiştir (Portal crnagoratska, 2018.).

Ayrıca TİKA, Karadağ halkının ileri düzeyde eğitimine yönelik birçok çalışma ziyareti ve eğitim programı ve çalıştay düzenlemiştir. Karadağ'ın en önemli stratejik kalkınma ortaklarından biri olan TİKA, resmi Twitter hesabında <https://twitter.com/PodgoritsaTika?s=20> Karadağ'daki tüm faaliyetlerini detaylı olarak sunmaktadır.

1.1.7.3. Türk İş Adamları'nın Karadağ ile Bağlantısı

Karadağ İstatistik Ofisi verilerine göre, Karadağ'da karşılaşılabileceğiniz hemen hemen her üç yabancı iş adamından biri Türkiye'den gelmektedir. Türk yatırımlarının çoğu başkent Podgorica ve kıyı kenti Budva'da gerçekleştirmektedir. Türkler'in Karadağ'a geliş sebeplerinden biri de yakınlıktır. Türkiye çok yakın ve önemli ekonomik oyunculardan biri ve Türklerin Karadağ'a yatırım yapmasının nedenlerinden biri de avronun güçlü bir para birimi olarak varlığıdır. İstatistikler, sahipleri Türk pasaportuna sahip yaklaşık 3.600 şirket olduğunu, ancak piyasada sahipleri Türk kökenli 400 aktif ticari kuruluş olduğunu göstermektedir. Belirtildiği gibi, Karadağ'a büyük sermaye yatıran yaklaşık beş şirket ve turizm hizmetleriyle ilgilenen elli şirket ciddi yatırımcılar olarak kabul edilmektedir. Karadağlılar'ın Türkleri yatırım yapmaya çeken şey, stratejik olarak iyi bir konum, coğrafi ve kültürel yakınlık ve Karadağ'ın Avrupa perspektifinin yanı sıra bir avroluk başlangıç sermayesi, basit prosedürler, yüzde dokuz gelir vergisi ve kişisel gelir ile bir şirket açmaktır. Yerli ve yabancı yatırımcılara eşit muamele edilir. Karadağ'daki yabancı şirketlerin 2018 ve 2019 istatistiklerini karşılaştırsak, sadece bir yıl içinde sayılarının neredeyse yüzde 50 arttığı sonucuna varmaktayız. Dolayısıyla, finans sektöründe yer alan Ziraat Bankası, Kotor'daki Fjord Oteli satın alan Türk yatırımcı ve Nikšić'teki demirhaneleri yöneten Türk şirketi Toşçelik gibi birkaç önemli yatırımcı aracılığıyla Türk sermayesinin mevcut olduğunu görebilmekteyiz. Türkiye'nin Karadağ'a en çok yatırım yapan ilk on ülke arasında olduğunu

da burada belirtebiliriz. Türkiye'nin Karadağ'da uyguladığı projelerin değeri 20 milyondur. Karadağ hükümetinin Türk ve diğer yabancı yatırımcıları çekmek için uyguladığı önlemlerin listesi, bölgedeki benzer hükümet projeleriyle de büyük ölçüde örtüşmektedir. Dolayısıyla, şirketleri Türkiye'den Güney Doğu Avrupa bölgesine çeken şey, nispeten düşük işçilik maliyeti, nispeten düşük elektrik ve gaz fiyatları, kabul edilebilir vergi ve KDV seviyeleri ile pazarın gelişimi ve çeşitliliğidir (Miladinović, 2020).

1.1.7.4. Burslar ve Karadağlı Öğrenciler

Karadağlı öğrencilerin Türkiye'de eğitim görme fırsatı, iki ülke arasındaki iş birliğini büyük ölçüde geliştirmektedir. Ancak Karadağlı öğrencilere burs verilmesinin Osmanlı dönemine kadar dayandığını belirtmekte fayda var.

İlk Karadağlı öğrencilerle ilgili kesin bir veri yok, eğitimle ilgili anlaşma da yok ama Ajdin Rakić'in "Konstantinopolis'te Karadağlı Öğrenciler" başlıklı metninde belirttiği gibi, 1912 yılına kadar Karadağ'da imam veya okullardaki öğretmenlerin tavsiyeleri ile Karadağlı öğrenciler Türkiye'de okula gidebilmiştir. Yalnızca en eğitilmiş öğrenciler öneriler alabilmiştir. Bir kısmı iş bulup Türkiye'de kalmış, Karadağ'a dönenler ise "İstanbul öğrenciler" olarak toplumda önemli bir yer tutmuşlardır. Ayrıca, Rakić'in yazdığı gibi, sadece İslam inancına sahip öğrenciler Konstantinopolis'e gitmeyip, Osmanlı İmparatorluğu ile Karadağ Prenslığı arasında diplomatik ilişkiler kurarak Ortodoks Karadağlılar da Prens Nikola'nın yardımıyla eğitim almıştır. Müslüman olup İskender Bey olan Staniša Crnojević buna önemli bir örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Rakić, Balkan savaşlarından sonra İmparatorlukta okullaşmanın zayıfladığını, ancak devam ettiğini belirtmektedir. Jusuf-Cufo Lekić, Konstantinopolis'teki son Karadağlı öğrenci olarak kabul edilmektedir. Lekić ailesinde Jusuf Lekić'in hayatından herhangi bir belge yok, çünkü Türk dönemine ait tüm belgeler Informbiro sırasında tutuklanma korkusuyla yok edilmiştir. O zaman "Türk olan herşeyin noktası" konuldu ve hatta Konstantinopolis'ten hatıralar kalmıştır. 1980'den savaşın başlangıcına kadar, eski Yugoslavya'da Karadağlı öğrenci olmamıştır (Rakić, 2015: 75-83).

Bugün durum tamamen farklı. Asırlık geleneği sürdüren Karadağlı gençlerin çoğu, Türkiye Diaspora ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından Türkiye Burs Fonu aracılığıyla verilen burslar sayesinde Türkiye'de eğitim görmektedir (Türkiye Bursları).

YTB, Karadağ ile ikili ilişkileri daha üst düzeye çıkarmak için çok önemli bir misyon yüklenmektedir. Özellikle burs almanın koşullarından biri olarak Türkçe öğrenmenin Karadağ'daki Türk etkisini genişletmektedir. Şimdiye kadar 450'den fazla Karadağlı öğrenci Türk devlet bursunu kullanmıştır. Türkiye Hükümeti'nin bursiyerlerinden birinin Karadağ

İslam Cemaati'nin mevcut reisi Rıfat Efendi Fejzić olduğunu belirtmekte fayda vardır. Burada, Karadağ'ın bağımsızlığının restorasyonundan bu yana, Karadağ İslam Cemaati ve Türkiye Cumhuriyeti'nin, özellikle Karadağ'daki azınlık halklarının haklarının korunması alanında çok güçlü ve yoğun bir iş birliği içinde olduklarını belirtmek gerekir. İslam Cemaati ve Karadağ'daki Boşnak, Arnavut ve Müslümanların büyük bir yüzdesi sayesinde, Türkiye'nin çeşitli eylem biçimleriyle Karadağ'da önemli ölçüde varolmasına güçlü bir ihtiyaç vardır.

Türkiye'de eğitim görmek isteyenlerin sayısının artması nedeniyle, Türkiye'deki fakültelerden birinde yüksek öğrenim görmüş Karadağ vatandaşlarını bir araya getiren Karadağ Mezunlar Derneği (MASAT) adlı derneğin 2018 yılında ofisi açılmıştır. Türkiye'den mezunları bir araya getiren MASAT derneği, iki ülke arasındaki dostluk ilişkileri ve iş birliği için çok önemlidir. MASAT Derneği, Türk üniversite mezunlarının iş bulmasını kolaylaştırmak için Karadağ'daki Türk mezunlarından oluşan bir veritabanı oluşturmuştur.

Ayrıca şu anda Türkiye'de ikamet eden ve okuyan öğrenciler, "Studenti Crne Gore u Turskoj" (Türkiye'deki Karadağlı Öğrenciler) adlı bir sivil toplum örgütü kurmuşlardır. Organizasyon, Karadağ'ı Türkiye'de tanıtır, öğrencilerin sorunları daha kolay çözmelerine yardımcı olur ve hakları konusunda daha iyi bilgilendirilir. Böyle bir örgütün varlığının önemi, Türkiye Cumhuriyeti bursundan yararlananlardan biri olarak bu tezin araştırmacı tarafından teyit edilebilmektedir.

Portal Montenegro Türkiye, iki ülke arasındaki iş birliği köprüsü olarak Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkiler daha iyi ve yukarıya doğru ilerlerken, Karadağ ve Türkiye'den birçok kişi crnagoraturkska.com sitesini oluşturma fikriyle ortaya çıkmıştır (<https://www.crnagoraturkska.com/>).

Site, iki ülke arasında bir iş birliği köprüsü olmak amacıyla 2012 yılında kurulmuştur. crnagoraturkska.com portalı, iki ülke arasındaki iş birliğinin daha da gelişmesine katkıda bulunmanın yanı sıra, bilginin hedefe daha hızlı ulaşmasına yardımcı olmakta ve crnagoraturkska.com web sitesi tüm iyi niyetli kişi, kurum ve şirketlere ulaşabilmeyi hedeflemektedir.

Karadağ Türkiye portalında Türkiye ile ilgili, Türkiye-Karadağ ilişkilerinin yanı sıra kültür, eğitim, ekonomi, turizm ve spordallarından çeşitli haberler bulunmaktadır.

Site, 2012'den beri başarılı bir şekilde çalışmakta ve hem Karadağ'ın Türkiye'deki hemde Türkiye'nin Karadağ'daki tüm faaliyetlerine ilişkin bilgileri düzenli olarak güncellemektedir. Sitede, Türkiye'nin Karadağ'daki toplam yatırımları hakkında veya çeşitli resmi ziyaretler, Türkiye tarafından sağlanan yardımlar veya edebiyat ve sanat festivalleri hakkında bilgiler, çeşitli bağışlar, öğrenciler için gerekli bilgiler vb. konular hakkında verileri

göstermektedir. crnagoraturkska.com sitesi bir Karadağlı ve Türk bilgi ve iş portalıdır ve portalın künyesinde de görülebileceği gibi, kurucular: portalın genel yayın yönetmeni Ayhan Gümüşalan ve ayrıca Asmir Spahiç ve Jasmin Spahiçtir.

Karadağ'da Türk medyasının varlığı asgari düzeydedir, neredeyse hiç Türk TV kanalı veya radyo istasyonu yoktur, bu nedenle böyle bir portalın varlığı, Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkilerle ilgilenen herkesin daha iyi bilgi almasına yardımcı olur ve özellikle tanıtım için önemlidir. Türkiye, Karadağ'ın yanı sıra iki ülke arasındaki etkileşimleri artırmak ve bağları güçlendirmektir.

1.1.7.5. Türkiye ve Karadağ'daki Fahri Konsolosluklar

Türkiye Cumhuriyeti'nin Karadağ'ın Bijelo Polje şehrinde fahri konsolosluğunun açılması da Karadağ ve Türkiye'nin son yıllarda diplomatik ilişkileri ne kadar başarılı bir şekilde ilerlediğini göstermektedir. Konsolosluk, Kasım 2019'da açıldı ve Sahret Hajdarpaşiç ilk fahri konsolosu olarak atanmıştır.

Fahri konsolosluğun internet sitesinde Hajdar-paşa Hadim'in Hajdar Paşiç ailesinin atası olduğu ve Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı sırasında Hajdar Hadim'e Paşa ünvanı verildiği belirtilmektedir. 1561 yılına kadar sancakbeyliği yaptı, ardından İstanbul'da emekli olmuş ve burada ölmüştür. Hajdar-paşa Hadim'in büyük torunu Hajdar-paşa Selim, 1689'da Hersek sancağındaki nahija Bihor'u yönetmekle görevlendirilmiştir. Daha sonra, ailenin bir kısmı Türkiye'ye taşındı ve fahri konsolos Sahret Hajderpaşiç'in büyük dedesi Murat-beg (öğrenimini İstanbul'da bitirdi) oğlu Mehmed-beg (İstanbul'da Kral İskender'in medresesinden mezun olan) ile Raduliçi'de (Üsküp) kaldı, yani mimarın ailesi ve Fahri Konsolosu Sahret, 1689'dan beri Karadağ'da yaşamaktadır. Haziran 2021'de Bijelo Polje Fahri Konsolosluğu, Türkiye İslam Cemaati Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş tarafından ziyaret edilerek, Karadağ ile Türkiye arasındaki genel olarak uzun vadeli dostane ilişkilerin daha da iyileştirildiğini teyit etmiştir (<http://pocasnikonzulturske.me/sr/>, erişim tarihi: 22. 02. 2022).

Ayrıca, Karadağ Hükümeti, 21 Mart 2019 tarihli oturumda, 2019 yılı sonunda resmen faaliyete geçen İstanbul Başkonsolosluğu'nun açılmasına ilişkin Kararı kabul etmiştir. 23 Aralık 2020 tarihinde Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Karadağ Balıkesir Fahri Konsolosu'na tenfiz görevi vermiştir. Dost ülkeler arasındaki ekonomik ve diğer iş birliği biçimlerini daha da geliştirmek için, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 19 Kasım 2020'de Antalya'da Karadağ Konsolosluğu'nun açılmasına onay vermiştir. Hüseyin Erkan Yılmaz Fahri Konsolos olarak atanmıştır (<https://www.gov.me/>, erişim tarihi: 15. 01. 2022).

1.1.7.6. Karadağ ile Türkiye Arasındaki Anlaşmalar

Karadağ ve Türkiye arasında, 26 Kasım 2008'de İstanbul'da Karadağ lehine Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Onay sürecinin ardından anlaşma 1 Mart 2010'da yürürlüğe girmiştir. Anlaşma, iki ülke arasındaki iş birliği açısından son derece önemlidir, çünkü anlaşmanın yürürlüğe girdiği gün Türkiye pazarı Karadağ menşeli sanayi ürünleri için tamamen rahatlamıştır (Skenderović, 2016: 17). Temmuz 2019'da Türkiye Cumhuriyeti ve Karadağ'ın Ankara'daki bakanları, iki ülke arasındaki dostluk ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunan iki ülke arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın gözden geçirilmesine ilişkin bir Protokol imzaladı. 2010 yılından ve Serbest Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasından bu yana Türkiye, Karadağ'a ihracatını 27 milyon dolardan 79 milyon dolara çıkarmıştır. 27 milyon dolardan 79 milyon dolara çıkarmıştır. Ayrıca Türkiye bu dönemde Karadağ'dan yaptığı ithalatı 4 milyon dolardan 24 milyon dolara çıkarmıştır (<https://www.aa.com.tr/ba/turska/ankara-turska-i-crna-gora-potpisale-protokol-o-reviziji-sporazuma-o-slobodnoj-trgovini/1534112>, erişim tarihi: 26. 02. 2022).

Sosyal Güvenlik Anlaşması Mart 2012'de, Karadağ ile Türkiye arasında Sosyal Güvenlik İdari Anlaşması 2015 yılında imzalanmıştır. İdari anlaşma, emeklilik ve sosyal sigortaya ilişkin tüm hakları, çocuk yardımı, adli yardım ve 2012 sözleşmesinin parçası olan diğer tüm hakları tanımlamaktadır.

(<https://www.trt.net.tr/bosanski/region/2015/05/18/potpisan-administrativni-sporazum-o-socijalnom-osiguranja-izmedu-crne-gore-i-turske-44529>, erişim tarihi:16. 02. 2022).

2019 yılında Karadağ ve Türkiye yetkilileri, Karadağ ordusunun modernizasyonunun temelini oluşturan Askeri-Ekonomik İş birliği Anlaşmasını imzalamışlardır. Karadağ ile Türkiye arasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin diplomatik ve konsolosluk misyonlarının, Afrika ve Asya'da toplam 23 ülkede ve bir Karayip ülkesinde Karadağ vatandaşlarına konsolosluk koruması sağlayacağını öngören Karadağ vatandaşlarına konsolosluk koruması sağlanmasına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. İki ülke arasında kültür alanındaki iş birliğini güçlendirmek ve geliştirmek amacıyla, 26 Eylül 2019 tarihinde New York'ta Karadağ Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında kültür alanında iş birliğine ilişkin bir Anlaşma imzalanmıştır (Vlada Crne Gore, 2021: 33).

Karadağ Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında turizm alanında bireysel turizm potansiyellerini dikkate alarak dinamik iş birliğini teşvik etmek amacıyla 2011 yılında turizm alanında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, 11 Aralık 2009 tarihinde Uluslararası Karayolu Taşımacılığında Yolcu ve Kargo Taşımacılığı Anlaşması imzalanmıştır

(Glasnik Privredne komore Crne Gore, 2015: 23).

2019 yılında Ankara'da 2 şehrin, Podgorica ve Ankara'nın eşleştirilmesine ilişkin Anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, iki şehir arasında ekonomik, kültürel ve diğer temasların geliştirildiğini ve ikili iş birliği ve uzun vadeli dostluğun güçlendirilmesine sürekli katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bu aynı zamanda, bugün Podgorica ve Ankara'nın uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde önemli bir bağlantıyı temsil ettiği ve iki şehir arasındaki iş birliği her iki şehirde de farklı ortaklar arasındaki dosthane ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunacağı anlamına gelmektedir. Bu iş birliği, iki şehir ve iki ülke vatandaşları arasındaki dostluk bağlarını güçlendirecektir (<http://stari.podgorica.me/2019/03/06/potpisan-sporazum-u-turskoj-podgorica-i-ankara-gradovi-pobratimi/>, erişim tarihi: 22. 01. 2022).

1.1.8. Karadağ ve Türkiye Arasında Bir Bağlantı Olarak Azınlık Ulusları

Karadağ nüfusunun %17'sini oluşturan Boşnak, Karadağlı Müslüman ve Arnavutlar, Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ve iki ülkenin birleştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'deki Karadağ diasporasının da iki ülke arasındaki ilişkilerin yoğunlaşmasında özel bir rolü var. Bazı araştırmacılar, bugün Türkiye'de Karadağ kökenli Boşnakların/Müslümanların bugün Karadağ'dakinden çok daha fazla olduğunu iddia etmektedirler (Rastoder, 2009: 10). Boşnaklar, Osmanlı Devleti'nde ümmetçi yapısından dolayı günümüze kadar dine dayalı bir kimlik içinde yer almıştır. Boşnaklar tüm dünyada yaklaşık nüfuslarının 3 milyon olduğu iddiasındadırlar (Çokbankir, 2008: 189).

Karadağ'dan çok sayıda Müslüman'ın Türkiye'ye göç etmesinin nedenlerinden biri, "Turçin" teriminin "İslam mensubu" terimiyle özdeşleştirilmesi ve Karadağlı göçmenlerin kendilerinin "Türk" olduklarına inandırılmasıdır. Bu nedenle, önce "ana" ülke olan Türkiye'nin kapısını çalmaları mantıklı gelmiştir. Ajdin Rakiç, ilk göçmen kuşağının çoğunlukla topluluklar halinde yaşadığını belirtmektedir. Boşnak Müslümanları dili öğrenmekte ve Türkiye'deki hayata alışmakta zorlanmışlardır. Bunca yıl geçmesine rağmen, bugün bile çocuklara yazılı olmayan bir şekilde aktarılan anadilin konuşuluyor olmasının nedenlerinden biri de budur. Türkiye'ye geldikten sonra yetkililer onlara toprak tahsis etti ve büyük fabrikaların açılmasıyla göçmenler iş gücü olarak önemli bir rol oynamışlardır (http://www.montenegrina.net/pages/pages1/dijaspora/turska_u_srcu_cg_u_dusi_a_rakic.htm, erişim tarihi 22. 02. 2022).

Ayrıca İstanbul'da çok sayıda Karadağlı göçmen yaşamaktadır. Bayrampaşa ve Pendik mahallelerinde, aralarında Rožaje ve Berane'den çok sayıda göçmenin bulunduğu birkaç bin göçmen yaşamaktadır. Bu tezinin araştırmacı uzun zaman önce Rožaje'den taşınan ve

memleketlerine bir daha dönmeyen akrabalarıyla tanışma fırsatı bulmuştur. Çoğunlukla İstanbul'da yaşıyorlar, çoğu Boşnakça konuşuyor ve çeşitli ticaretlerle uğraşıyorlar, genç nüfus önemli ölçüde asimile olmuş, ancak ebeveynlerinin ve büyükanne ve büyük babalarının ana vatanlarına kesinlikle ilgi göstermektedir.

Yazarlar Amir Hodziç ve Mirsad Kalajdžić, "Bošnjaci u Turskoj" kitabında şöyle yazıyor: "Bu mahallelerin bazılarında taşınırken Türkiye'deymişiz hissine kapılmadık. Sokaklar, dükkânlar, halkın konuşması, fiziksel görünümleri Bosna'da veya Sancak'ta bir mahallede olduğunuz hissini yaratmaktadır. Boşnakça sokaklarda, Boşnak pastane ve restoran ve dükkanlarda Boşnakça kebaplar duyulabilmektedir. Bayrampaşa'da bir de spor kulübü ve içinde Yıldırım Bosna adında bir futbol kulübü var olmaktadır. Çoğunlukla Boşnaklar tarafından oynanmaktadır. Yıldırım mahala Bayrampaşa'da nüfusun %90'ından fazlası Boşnak ve çoğu Karadağlı kökenlidir. Yanlarında getirdikleri tüm gelenekler hala korunmakta ve geldikleri yerlerdekilere daha sahih olduklarını söylemektedir (Hodziç ve Kalajdžić, 2014: 115).

1912 son baharında başlayan Balkan savaşları, Boşnaklar üzerinde hem Bosna'da hem de Sancak'ta yıkıcı bir etki yapmıştır. Avrupalı Türkiye'nin çöküşü, Boşnaklar tarafından, tarihleri boyunca hatırı sayılır enerji harcadıkları bir parçanın ortadan kalkması olarak kabul edilmiştir. İslam medeniyetine ve Osmanlı devletine bağlılıklarının en iyi tezahür ettiği yer burasıdır. Ancak Balkan savaşları aynı zamanda Türkiye'nin dönüşüyle ilgili yanılsamaların ulaşılamaz olduğunun nihai idrakını da temsil etmekteydi (Imamović, 1998: 454).

Rožaje'den ve Karadağ'ın yeni ilhak edilen bölgelerinden Türkiye'ye göç süreci Eylül sonu ve Ekim 1913'ün başlarında başlamıştır. Alija Matović, "Rožaje ve çevresi, insanlar ve olaylar" kitabında, göç hareketinin ana nedeninin göçmenler olduğunu yazmaktadır. Müslümanlara yönelik genel güvensizlik ve ayrımcılığın yanı sıra Karadağ devletinin yeni ilhakedilen toprakları ne pahasına olursa olsun koruma çabalarıdır.

Hem kırsal hem de kentsel nüfus Türkiye'ye göçmüştür. Çeşitli propagandalar nedeniyle kitlesel göç dalgası 1914 yılında da devam etmiştir. O dönemde İçişleri Bakanlığı'nın resmi verilerine göre 12 bin Müslüman tahliye edilmiştir (Matović, 2009: 34).

2009 yılında, Boşnaklar / Karadağ Müslümanları Forumu Konseyi Başkanı Hüseyin-Cena Tuzović'in önerisiyle, Karadağ'da bir sivil toplum ve kâr amacı gütmeyen bir dernek olarak Karadağ-Türk Dostluk Derneği kurulmuştur. Derneğin amacı, Karadağ ve Türkiye arasındaki kültürel bağların, ekonomik, bilimsel ve diğer bağların geliştirilmesi için kurumsal ön koşullar yaratmaktır (Forum, 2009: 77).

Boşnak Partisi'nin Karadağ'daki Boşnaklar ile Türkiye'deki Boşnaklar arasında önemli

bir bağı vardır. Bu partinin ana ilkelerinden biri, Karadağ'daki tüm vatandaşların ve tüm halkların ve diğer azınlık ulusal toplumlarının temel eşitliğidir. Boşnak Partisi'nin uzun süredir lideri olan Rafet Husović (1964-2021), Karadağ'daki azınlıklara ve Karadağ ile Türkiye arasındaki diplomatik, kültürel, dosthane ve aile bağlarının sürdürülmesine ölçülemez bir katkıda bulunmuştur. 2012-2020 yılları arasında Karadağ'ın Bölgesel Kalkınmadan Sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rafet Husović'in, Türkiye ile ortak bir tarih ve kültürü paylaştığı Türkiye ile Karadağ arasında değerli bir köprü olan Boşnak toplumunun refahı, hak ve özgürlükleri için liyakatinden dolayı olduğunu söyledi sonsuza kadar sevgi ve saygıyla anılacaktır. Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin Boşnak Partisi Cumhurbaşkanı Rafet Husović'in Karadağ ile Türkiye arasındaki dosthane ilişkilerin geliştirilmesine yaptığı katkıyı her zaman minnetle hatırlayacağını söylemiştir (<https://www.trt.net.tr/bosanski/turska-1/2021/03/10/erdogan-uputio-telegram-saucesca-povodom-smrti-predsjednika-bosnjacke-stranke-rafeta-husovica-1598874>, erişim tarihi 10. 03. 2022).

Karadağ'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Karadağ'ın Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ilk büyükelçisi Ramo Bralić'ti. 2010-2014 yılları arasında büyükelçi olarak görev yapmıştır (<http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi13/sayfalar.asp?link=s13-4.htm>).

1.1.9. Karadağ ve Türkiye arası yapılan resmi ziyaretler

Mart 2012'de Karadağ Başbakanı Igor Lukšić Türkiye Cumhuriyeti'ni ziyaret etmiştir. Karadağ Başbakanı'nın resmi ziyareti, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik iş birliğinin daha da yoğunlaştırılması anlamına gelmekte ve siyasi diyalogun derinleştirilmesine ve her alanda ikili iş birliğinin güçlendirilmesine ek bir ivme kazandırmıştır. O dönemde Karadağ ile Türkiye arasında yatırımlar, alt yapı, ulaşım, sosyal güvenlik ve çalışma alanların da birçok ikili anlaşma imzalanmıştır. Başbakan Luksiç, Karadağ diasporasının temsilcileriyle de görüşmüştür (Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, 2013: 48).

İki yıl sonra, Başbakan Yardımcısı olarak Igor Luksiç Türkiye'yi ziyaret etti ve Hatay bölgesi, Hatay, Osmaniye, Adana ve Mersin belediyeleri için Fahri Konsolos Şerif Tosjali'nin yönetiminde ve konsolosluk yetkisinin Fahri Konsolos Şerif Tosjali'de olduğu Karadağ'ın İskenderun Konsoloslugu'nu yeniden açmıştır. Başkan Yardımcısı Luksiç, bunun Karadağ'ın Türkiye ile iş birliğini ve dostluk bağlarını güçlendirmeye verdiği önemin en iyi göstergesi olduğunu söylemiştir. İskenderun'daki konsolosluk, Türkiye'deki çok sayıda Karadağlı göçmen topluluğu ile bir iletişim kanalı olacaktır. Aynı zamanda Karadağlı göçmenlerin

anavatanlarıyla bağlarının güçlendirilmesinde ve Karadağ kültürünün, geleneklerinin ve dilinin Türkiye'de korunması ve tanıtılmasında aracılık rolü oynayacaktır (''Lukšić otvorio konzulat Crne Gore u Iskenderunu'', Vijesti, 15.03.2014).

Mart 2011'de Karadağ Cumhurbaşkanı Filip Vujanović Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, yakın tarihte bir Karadağ devlet başkanının ilk resmi ziyareti olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Bu yazıda belirtildiği gibi, Prens Nikola Petrović ilk olarak 19. Yüzyılın sonunda Konstantinopolis'i iki kez ziyaret etmiştir.

Karadağ Cumhurbaşkanı Filip Vujanović, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün daveti üzerine iki gün süreyle Türkiye'de bulundu ve burada en yüksek devlet ve askeri törenle karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı Vujanović, resmi ziyaretinin ikinci gününde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Türkiye Cumhuriyeti Meclis Başkanı Ali Şahin ile ikili bir görüşme gerçekleştirmiştir (<http://www.filip-vujanovic.me/?akcija=rubrika&pg=6&id=18>, erişim tarihi: 27. 02. 2022).

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 2017 ve 2020 yıllarında iki kez Karadağ'ı ziyaret etmiştir. 2017 yılında Podgorica'ya resmi bir ziyaret gerçekleştiren Mevlüt Çavuşoğlu, ülkesinin Karadağ'ı NATO'nun yeni üyesi olarak desteklemeye devam edeceğini söylemiştir. Bakan Karadağlı meslektaşı Srdjan Darmanović ile de görüşmüştür. İki ülke arasındaki ilişkilerin mükemmel olduğu, ancak şu anda 75 milyon dolarlık yıllık ticaret alışverişi düzeyinde olan ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği tahmin edilmektedir (''Cavusoglu: I Turska i Crna Gora su osujetile puč'', Aljazeera 10. 05. 2017).

Şubat 2020'de Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ikinci kez Karadağ'ı ziyaret etmiştir. Karadağ İslam Cemaatini ziyaret ederek Reis Rifat Fejzić ile görüşmüştür. Çavuşoğlu, iki ülkenin her alanda iyi bir iş birliğine sahip olduğunu ve Türkiye'nin Karadağ'ın NATO üyeliğinde olduğu gibi Avrupa Birliği üyeliğini destekleyeceğini söylemiştir. Çavuşoğlu, iki ülke arasındaki bağların güçlü olduğunu, özellikle turizm, teknoloji, askeri sanayi ve ticaret alanlarında iş birliği yapmaları gerektiğini söylemiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı, Karadağ'ın her vatandaşının Türkiye ile bir bağlantısı olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla Karadağ'daki Müslümanların huzur ve sükuneti Türkiye'deki barış ve sükunetin aynısıdır. İkinci ziyareti sırasında iki ülke arasındaki iyi iş birliğinin kanıtı olan iki önemli anlaşma imzalanmıştır (''Cavusoglu: Zahvalni smo Crnoj Gori što nije dopustila da u njoj utočište nađu pučisti protiv Turske'', AA, 10.02.2020).

1.1.9.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'a Tarihi Ziyareti

28 Ağustos 2021'de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ilk resmi ziyaretini Karadağ'a yapmıştır. Karadağ Cumhurbaşkanı Milo Djukanović'in davetiyesi üzerine Karadağ'a gelmiştir. Erdoğan başkent Podgorica ve başkent Cetinje'yi ziyaret etmiştir. Türkiye'den Cetinje'de 22 gazeteci ekibinin bulunması, bu ziyaretin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İnternette ve medyada yer alan bilgilere göre, Türkiye Cumhurbaşkanı Karadağ'a gerçekleştirilen ilk resmi ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getirerek, kendisini Cetinje'de ciddi bir şekilde karşılayan Cumhurbaşkanı Milo Đukanović'e misafirperverliğinden dolayı teşekkür etmiştir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Karadağ'da kaldığı süre boyunca, Karadağ ile Türkiye arasındaki dostluğun çok eskilere dayandığını hatırlatmıştır. Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid ile Kral Nikola arasındaki dostluğun önemine dikkat çekti (bu çalışmada tartışıldı). Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin Cetinje'deki tarihi büyükelçiliğini ve Osmanlı İmparatorluğu'na ilk Karadağ büyükelçisinin atanmasını hatırlatmıştır.

Karadağ basınına göre Erdoğan, Türkiye'nin Karadağ'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeler arasında olduğunu, iki ülkenin koronavirüs pandemisi sırasında karşılıklı dayanışma gösterdiğini ve bir pandemi sırasında iki ülke arasındaki dostluğun teyit edildiğini söylemiştir. Ayrıca Türk vatandaşlarının Türkiye'ye, Karadağlıların da anavatanlarına tahliyesinde Karadağ'ın iş birliği önemli olduğu vurgulamıştır.

Erdoğan ayrıca, Karadağ Cumhurbaşkanı ile yapılan görüşmenin, ekonomik iş birliği ve ticaret alışveriş hacminin geliştirilmesi için ciddi bir potansiyele sahip olan Türkiye ile Karadağ arasındaki iş birliğini güçlendirmeye devam etme iradesini doğruladığını söylemiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin Karadağ'daki en büyük on yatırımcıdan biri olduğunu ve TİKA'nın Karadağ'da bugüne kadar 20 milyon avroyu aşan 399 proje ve faaliyeti hayata geçirdiğini hatırlatmıştır.

Podgorica'daki 'Yunus Emre' Türk Kültür Merkezi'nden Türkçe dil kurslarına katılan 1.686 kişinin geçtiğini ve Karadağ'dan 450'den fazla öğrencinin Türk devlet bursunu kullandığını hatırlatmıştır.

Türkiye ve Karadağ cumhurbaşkanları kültürel ve ekonomik bağların yanı sıra Balkanlar ve uluslararası gelişmelerle ilgili diğer konuları da görüşmüşlerdir.

Türkiye Cumhurbaşkanı, Balkanlar ve Avrupa'nın önemli parçaları olan Türkiye ve Karadağ'ın barış ve istikrara ciddi katkı sağladığını söylemiştir. Farklı etnik ve dini grupları

birleştiren Karadağ'ın bir arada yaşamanın önemli bir örneği olduğunu söylemiştir. Erdoğan, Karadağ'ın bölgedeki barış politikaları, uluslararası kuruluşlardaki faaliyetleri ve NATO ve Avrupa Birliği üyeliğine yönelik yoğun adımları Türkiye tarafından içten övgüyle takip edildiğini söylemiştir (Erdogan u Crnoj Gori: Turska ima istorijsku odgovornost prema Balkanu, TRT, 28. 08. 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

KARADAĞ'DA MEDYA ORTAMI

Küreselleşme ve teknolojik ilerleme, kitle iletişim araçları aracılığıyla bildiğimiz bir dünyada yaşamamızı mümkün kılmıştır. Medya da küreselleşen dünyada bizi bilgilendirmek, ikna etmek ve eğlendirmek için vardır. Bu düzlemde medyanın asli organı olan kitle iletişim araçları toplumdaki değişiklikleri, fikirlerin oluşumunu etkiler, tutumları ve değer sistemlerini, yaşam tarzlarını etkiler ve bireyin gerçek sosyal durumlarda daha iyi gezinmesine yardımcı olmaktadır. Toplumsal gerçekliği dil, iletişim ve kitle iletişim araçlarının bize verdiği imaj aracılığıyla deneyimlemekteyiz. Böylece medya yaşamın tüm alanlarına nüfuz ederek siyasette, ekonomide ve sosyal pratikte özel bir rol oynamaktadır.

Ayrıca küreselleşme ve teknoloji, medya içeriğini 7/24 takip etmemizi ve "sınırların" ortadan kalkmasını sağlamıştır. Dünyanın bir ucundan diğerine bilgi akışı kolaylaştı ve artık gerçek zamanlı olarak bulmak mümkün oldu aynı anda dünyanın diğer tarafında neler olmaktadır. Elbette belirtmek gerekir ki hızla değişen bu ortamda medyanın bizlere sunduğu bilgi yığını içerisinde çok fazla bilgiye boğulmuş durumdayız. Bu durumun sonucunda da bilginin doğruluğunu ayırt etmek de zorlaşmaktadır.

Medya, farklı milliyetlere, sosyal geçmişlere, dini ve siyasi inançlara ve yaşam tarzlarına sahip bireyler ve sosyal gruplar arasındaki açık görüş alışverişinde kilit aktörlerdir. Medya, kamuoyu oluşumundaki etkileri sayesinde modern ve hoşgörülü bir toplumun yaratılmasına, insan hakları, eşitlik ve barış kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve diğer unsurların kışkırtılmasına da katkıda bulunabilir. Diğer uluslara, kültürlere ve diğer her şeye karşı nefret biçimleri de sunabilir. Yukarıdakilere dayanarak, medya ve medya temsilcilerinin sorumluluğunun ne kadar önemli olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Karadağ'daki medya, çeşitli ve karmaşık bir medya pazarının yanı sıra medyanın çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalması gerçeğine sahiptir. Karadağ nüfus bakımından küçük bir ülke olmasına rağmen oldukça zengin bir medya ortamına sahiptir. 640.000 nüfuslu küçük bir pazarda 150'den fazla medya kuruluşu faaliyet göstermektedir. 22'si televizyon ve 53'ü radyo olmak üzere elektronik ortam sayısı 75, kayıtlı elektronik yayın yani bilgi portalı sayısı ise 70'tir. Piyasada elektronik medyanın yanı sıra dört günlük, bir haftalık ve bir haber ajansı yayınlanmaktadır (Nenezić ve Vuković, 2020: 15).

Karadağ'da basın özgürlüğü ile ilgili olarak, Avrupa Karadağ Komisyonu'nun 2019 yılı raporu, Karadağ'ın ifade ve medya özgürlüğü alanlarında ilerleme kaydetmediğine dikkat

çekmektedir. Ayrıca, uluslararası sivil toplum örgütü Sınır Tanımayan Gazeteciler, 2019 Dünya Medya Özgürlükleri Endeksi'nde Karadağ'ı 180 ülke arasında 104. sıraya yerleştirmiştir. Öte yandan, Uluslararası Araştırma ve Değişim Komitesi, medya pazarında hayatta kalmak için Karadağ medyasının çoğunun mücadele ettiğini belirtmiştir. Ayrıca çoğu medyanın, birincil faaliyetlerden elde edilen gelirler sayesinde değil, yerel ve uluslararası projeler, yeniden sermayelendirme ve krediler yoluyla elde edilen ek gelirler sayesinde ayakta kaldığı belirtilmektedir (Nenezić ve Vuković, 2020: 17).

Smokvina (2017), Karadağ'da gazeteciliğin istenen düzeyde çoğulculuk ve profesyonellik olmadığını ve gazeteciliğin ağırlıklı olarak siyasi nitelikte güçlü kutuplaşma ile karakterize olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, medya bölünmüştür, üzerlerindeki baskılar çoktur ve farklı kaynaklardan gelmektedir. Ayrıca, başka yerlerde (öncelikle Sırbistan'da) kayıtlı olan ve Karadağ pazarında faaliyet gösteren ve birçok bulguya göre zaten sınırlı olan pazarda siyasi kutuplaşmayı ve iç rekabeti yoğunlaştıran medya var olmaktadır. Medya sektöründeki sorunlar siyasetten güçlü bir şekilde etkilenir ve genellikle düşük profesyonellik seviyelerine sebep olur. Gazetecilere yönelik saldırılar oldukça fazla olup bir cinayet vakası vardır. Karadağ'daki tüm piyasa sektörlerinin ekonomik ve mali zorlukları, kaçınılmaz olarak medya piyasasına yansıyor ve düzgün işleyişinin önünde çok ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu da medya kuruluşlarının finansal bağımlılığına yol açmakta, bu da medyanın karşı karşıya kaldığı ek baskılara neden olarak bir kısır döngü yaratmaktadır. Böyle bir durumun sonuçları ifade özgürlüğünü ihlal etmekte ve tüm vatandaşlar tarafından hissedilmektedir. Siyasi ve finansal baskılar, şeffaflığın zayıf olması veya olmaması, gazetecilerin iş ve hatta bazen yaşamları için korkuları, zayıf ve bölünmüş bir özdenetim sistemi, otosansüre, medya endüstrisinde bölünmelere ve oldukça kutuplaşmış bir sektöre yol açmaktadır (Smokvina vd., 2017: 82).

Karadağ'daki gazetecilik, Karadağ toplumundaki siyasi ilişkiler (ve bölünmeler) tarafından belirlenir. Buna dayanarak, bireysel medya büyük ölçüde ve bazı durumlarda oldukça net bir şekilde profillenmiştir. Ayrıca Karadağ'da çok sayıda medya var. Medyadaki bu çeşitlilik aynı zamanda profesyonellik ve Karadağ'daki gazeteciliğin durumu için de sonuçlar doğuruyor. Kısacası, çok sayıda olmaları bir profesyonel rekabet durumu yaratır, aynı zamanda haksız rekabet ve hatta profesyonellikten uzak bir ortam yaratır. "Diğerlerinin sahip olmadığı" "yeni", "taze" bilgi arayışında, bugün, esas olarak siyaset alanından, neredeyse sosyal olarak alakasız bilgilerden oluşan önemli bir teklifimiz olduğunu görmek oldukça kolaydır (Despotović, 2010:23).

Medya, "münhasır" olma çabasıyla, "bulmak" modeline göre, bazen "gayri resmi

olarak bize söylendiği gibi" ifadesiyle bile, genellikle isimsiz kaynaklardan gelen bilgileri yayınlar. Ve sadece böyle bir "bilgi" genellikle büyük manşetlerde vurgulanır. Karadağ'da bir medya fenomeni yaratıldı. Günlük gazetede (Vijesti) neredeyse her gün sadece kendisine verilen böyle bir "bilgi", bilgi vardır. Ve o kâğıt, bir bakıma, diğer medyaların kendi yayınladıklarına atıfta bulunarak kullandığı bir tür bilgi kaynağı olarak kendini empoze etmiştir. Elektronik medyanın, hatta Karadağ Kamu Hizmetinin, Radyo-Televizyonunun bile, örneğin Vijesti'nin yazdıklarını bildirmesi alışılmadık bir durum değildir. Bu bir bakıma bir tür bilgilendirici monolitizm yaratır, yani bir ortam kendini tek bilgili, güvenilir, inandırıcı olarak kabul ettirir (Despotović, 2010:24).

Tüm bu konular ve bir bütün olarak mesleğin durumu, medya yazı dairelerinde, gazeteci derneklerinde, stantlarda çok daha fazla tartışılmalıdır. Ne yazık ki, bu neredeyse yok. Başta haber odalarında olmak üzere gazetecilik, somut çalışma, profesyonellik, etik üzerine tartışmalar değil, aynı zamanda resmi olarak gazetecilikle ilgili olan diğer adreslerde de tartışmalar yok (Despotović, 2010:27).

Çevrimiçi medyaya özel önem verilmelidir. Yasal olarak ön görülmemiş olmasına rağmen, Karadağ'daki çevrimiçi medya pazarı hızla gelişmektedir. Elektronik Medya Kanunu'nda çevrimiçi medyanın kuruluşu, işleyişi ve izlenmesi tam olarak tanımlanmamıştır ve bu yasada "elektronik yayınlar", "editöryal olarak biçimlendirilmiş web siteleri" veya "basılı medyanın elektronik versiyonlarını içeren portallar" veya kapsamları ne olursa olsun kamuoyunun erişimine açık olacak şekilde medyadan alınan "bilgi". İnternetin yaygın olarak bulunması ve bilgilerin İnternet'te kolay yayınlanması, bireyler üzerinde yasak oyucuların hızlı ve verimli yanıt vermesini gerektiren uzun vadeli potansiyel etkilere sahiptir (Spaić, 2017:5).

Eski düzenlemelere, yeterli özdenetim eksikliğine ve düzenlenmemiş pazara ek olarak, son yıllarda Karadağ'da kamusal alanda sıklıkla nefret söylemi, dezenformasyon ve propagandaya dönüşen saldırgan konuşma eğilimlerinin arttığını belirtmek önemlidir (Bogdanović, 2020: 7).

Ayrıca ilginç olan, birçok araştırmanın Karadağ'da yerleşik medyadaki çalışanların çoğunluğunu kadınların oluşturduğunu ve yarısının lider pozisyonlarda olduğunu, ancak karar vermede tam bağımsızlığa sahip olmadıklarını göstermesidir. Kadınların %50'si yönetmenlik pozisyonlarında, ancak aynı zamanda daha düşük baş editörlük pozisyonlarında, %60'ı ise daha düşük pozisyonlarda- baş editörlüklerde yer almaktadır. Her ne kadar medyayı kadınlar yönetse de metinler ve makaleler hala kalıp yargılar içeriyor ve ataerkilliğe uygun cinsiyet rollerini destekliyor ve toplumda eşitliğin sağlanmasına yeterince katkıda bulunmamaktadır.

Nefret söylemi, yanlış bilgi ve propaganda yayınlayan medyada sıklıkla cinsiyete ve kadına yönelik tacize dayalı ön yargılar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kadınlar genellikle çevrimiçi medyada ve sosyal ağlarda yapılan yorumlarda ortaya çıkan küfürlü konuşma ve tacizin hedefidir (Bogdanović, 2020:10).

2.1. Radio Televizija Crne Gore “RTCG” (Ulusal TV'nin Çevrimiçi Haber Sitesi Karadağ Servisi) ve “Vijesti” (Bağımsız Çevrimiçi Gazete)

Bu bölümde, yine bu çalışmada analiz edilen Karadağ'da en çok okunan 2 çevrimiçi medya sunulacaktır. İnternetteki anahaber medyası, esas olarak Karadağ'daki ünlü yazılı basınla ilgilidir ve daha büyük ve daha genç bir izleyici kitlesini çeker.

RTCG, 2002 yılında devlet medyasından Karadağ vatandaşlarının kamu fonlarından finanse edilen medya hizmetine dönüşümünü resmileştiren bir kamu yayın kuruluşu olarak kurulmuştur. Yeni teknolojiler ve internet bağlamında, erişimin evrenselliği artık karasal hizmetlerin sağlanmasına indirgenmemektedir, aynı zamanda internet platformlarında program teklifini de içermektedir. RTCG bu konuda ileri adımlar atmıştır, bu nedenle web sitesi, sosyal ağlar aracılığıyla da iletilen en son bilgilerle düzenli olarak güncellenmektedir. RTCG portalı (www.rtcg.me) 2013 yılında faaliyete başlamıştır (Smokvina vd., 2017: 42).

Günlük yorum hacmi diğer çevrimiçi medyaya göre %21 olan internet portalı Vijesti (www.vijesti.me), Dailypressd.o.o. bünyesinde aynı adlı günlük gazete olarak faaliyet göstermektedir. Bu portal 27 Ocak 2011'de başladı ve korona virüs pandemisi sırasında moderatörlük sonrası modundan moderasyon öncesi geçiş yapmıştır (Bogdanović, 2020:20).

CEDEM (2021), "Vijesti" portalının en çok ziyaret edilen portal olduğunu ve bu portalın her dört Karadağ vatandaşı tarafından günlük olarak izlendiğini belirtmektedir. İzleme sıklığı açısından ikinci, üçüncü ve dördüncü portal, vatandaşların %16'sından fazlasının günlük olarak izlediği "CDM" ve vatandaşların %15'inden fazlasının günlük olarak izlediği "RTCG" portalıdır. Portalın izlenme sıklığı ne olursa olsun, vatandaşların Karadağ'daki portallara duyduğu güvende araştırılmıştır. Veriler, her üç vatandaştan birinin "Vijesti" portalına güvendiğini ve bu onların ölçtükleri en yüksek güven düzeyi olduğunu göstermektedir. "RTCG" portalı takip ediliyor ve bu portala olan güven her beşinci vatandaştan daha fazla ifade edilmektedir. CEDEM, vatandaşların medyanın genellikle çok sayıda siyasi, ekonomik ve dini aktörden bağımsız olmadığını tahmin ettiklerini ve bunun günümüz medyası için ciddi bir sorun ve meydan okuma olduğu sonucuna varmaktadır (Bešić, 2021:7).

“Centar za grağansko obrazovanje” tarafından yürütülen kamuoyu yoklamaları,

Karadağ vatandaşlarının büyük çoğunluğunun (%87,2) Karadağ'daki medyanın tirajı ve reytingleri artırmaya, yeterince doğrulanmamış sansasyonel bilgiler yayınlamaya hazır olduğuna inandığını gösteriyor. Aynı zamanda, vatandaşların medyaya yönelik algılarına ilişkin bir anket, neredeyse yarısının (%47,3) Karadağ'daki medyanın tarafsız olmadığını ve neredeyse yarısının medyanın söylentilerle karışık gerçekleri kullandığını takdir ettiğini gösteriyor.

2.2. Büyükelçiler ile Songül Ozan ve Periša Kastratović'in görüşmesi

İki ülke arasındaki ilişkileri daha iyi anlayabilmek için bu bildirinin amaçları doğrultusunda söylem analizine ek olarak Türkiye'nin Karadağ Büyükelçisi Songül Ozan ve Karadağ'ın Türkiye Büyükelçisi Periša Kastratović ile bir röportaj yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Büyükelçilere aynı 7 soru iletildi. Alınan cevaplardan 3 ana tema belirlenmiştir.

1) Karadağ ve Türkiye İlişkilerinin Değerlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin Karadağ Büyükelçisi Songül Ozan, Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin mükemmel olduğuna ve iki ülke arasında ortak bir tarihe, kültüre ve çok önemli aile bağlarına sahip oldukları için çok iyi olduğuna inanıyor. Ozan, Osmanlı döneminden bu yana Türkler ve Karadağlıların bir arada yaşamamasına rağmen, gelecekte bu ilişkileri önemli ölçüde geliştirecek ve inşa edecek ortak bir kültürel mirasın gerçekten var olduğunu söyledi. Türkiye, 2006 yılında Karadağ'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeler arasında yer alıyor. O tarihten bu yana ekonomi ve turizm alanında birçok anlaşma imzalandı. Ayrıca Karadağ'da yaşayan Boşnak ve Arnavutların da Türkiye ile birçok aile bağı var. Belirtildiği gibi, Karadağ diasporasının büyük bir kısmı Türkiye'de yaşıyor. Yukarıdakilerin tümü nedeniyle, büyükelçi bu ilişkilerin çok iyi olduğunu tahmin ediyor.

Ayrıca Ozan, Karadağ ile Türkiye'yi birleştiren şeyin ortak bir tarih ve kültür olduğunu söylemektedir. Örneğin Karadağca ve özellikle Boşnakça birçok ortak kelimeye, benzer mutfaklara ve geleneklere sahiptir. Ancak hem Karadağ hem de Türkiye için en değerli bağlar aile bağlarıdır. Büyükelçinin göreve başlamasından bu yana hem Karadağ'a hem de Türkiye'ye birçok resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Karadağ'ın Türkiye Büyükelçisi Periša Kastratović, Karadağ ve Türkiye'nin karşılıklı yarar, karşılıklı takdir ve saygı ilkelerine dayalı olarak çok sayıda alanda sürekli olarak dostane ilişkiler ve somut iş birliği geliştirdiğini söylemektedir. Karadağ'ın Türkiye ile ilişkilere verdiği önem, İstanbul Başkonsolosluğu'nun açılmasıyla kendini göstermektedir.

Ayrıca, iki ülke arasındaki ilişkilerin mükemmel olduğu değerlendirilmesini desteklemek üzere en üst düzeyde konuşmalar ve karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 28 Ağustos'ta Karadağ'a yaptığı tarihi ziyaret, Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkileri her alanda önemli ölçüde iyileştiren bir dönüm noktasını temsil ediyor.

2) Karadağ ile Türkiye arasındaki iş birliği en çok hangi alanlarda temsil ediliyor?

Karadağ ve Türkiye arasındaki iş birliği söz konusu olduğunda Büyükelçi Songül Ozan, iki ülke arasında birçok bağlantı olduğunu ancak en önemlisi ekonomik bağlantı olduğunu söylemektedir. Özellikle sağıktan turizme hemen her alanda TİKA'nın hayata geçirdiği projeler önemli. Elbette YTB ve Yunus Emre'nin faaliyetleri de önemli.

Büyükelçi Periša Kastratović, Karadağ ve Türkiye'nin ekonomik ve ticari iş birliğini güçlendirmek için kullanılması gereken mükemmel siyasi ilişkilere sahip olduğunu söylemektedir. Karşılıklı yarar sağladığı kabul edilen alanlar ticaret ve yatırımlar, sanayi ve girişimcilik, ulaştırma, enerji, tarım, balıkçılık, kırsal kalkınma, ormancılık ve su yönetimi, turizm, çevre koruma, eğitim, sağık, spordur. İki ülke arasındaki mükemmel siyasi ilişkiler, ortak tarih ve kültüre dayalıdır ve Karadağ kökenli Türk vatandaşları, iki ülkemizi birbirine bağlayan özellikle önemli bir köprüdür. Bugün Karadağ vatandaşı değil, Türkiye vatandaşı olmalarına rağmen ülkemize karşı özel bir duyguları var ve birçoğu dillerini korumayı ve kökenlerini gururla göstermeyi başardılar. Türk bursları sayesinde önemli sayıda öğrenci de Türkiye'de eğitim görmektedir. Bu da gençlere Türkiye'yi tanıma ve özellikle gelecek için iyi bir sermaye olan Türkçeyi öğrenme fırsatı veriyor. Büyükelçi Kastratović, Karadağ Ordusunun savunması ve modernizasyonu alanında da mükemmel bir iş birliğine sahip olduklarını söyledi.

3) Karadağ ve Türkiye arasındaki iş birliği hangi alanlarda geliştirilmelidir?

Türkiye'nin Karadağ Büyükelçisi Songül Ozan, Karadağ'daki yatırımların, Türk şirketlerinin açılmasının, ticari ve ekonomik iş birliklerinin daha da geliştirilmesi gereken alanlar olduğuna inanıyor. Bunun nedeni Karadağ ekonomisine yardımcı olmaktır. Gençlerin daha kolay iş bulmaları için karşılıklı yatırımlar çok önemli. Örneğin, Karadağ'ın yararlanacağı tüm alanlarda turizm ve sağık, yenilenebilir enerji alanında çalışmak gerekiyor. Bu nedenle, büyükelçilik ağırlıklı olarak ekonomi ve turizm alanında çalışmaktadır.

Karadağ'ın Türkiye Büyükelçisi Periša Kastratović, ticaret hacmini artırmak için önemli bir alan olduğuna inanıyor. Türk yatırımcıların artan ilgisi ve Türkiye'den gelen

turistlerde de artış kaydedildi. Karadağ'ın ekonomik diplomasisi ve ekonomik teşviki diplomatik ağın bir önceliğidir ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Karadağ Büyükelçiliği büyük bir potansiyele sahip olan ekonomik iş birliğinin daha da güçlendirilmesi ve geliştirilmesi üzerinde çalışacaktır. Ama buna ek olarak, Türkiye'de her alanda iş birliğine hazır ve açık bir kapı var. Kastratović, Karadağ'ın ortak bir tarihi, kültürü ve zihniyeti paylaştığı son derece dostane bir ülkede temsil edilmesinin işi önemli ölçüde kolaylaştırdığını söylemektedir. Karadağ'ı iyi ve güvenli bir yatırım destinasyonu olarak sunmak için çalışmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Medya verilerinin analiz edilmesi genellikle zordur. Dijital gazetelerden elde edilen veriler, genellikle manuel olarak tam olarak analiz edilemeyecek kadar büyüktür ve genellikle sosyal bilimlerin geleneksel araştırma yöntemlerine uygun değildir. Bu çalışmanın araştırma sorularını yanıtlamak için, metinde yer alan anlamları dilsel birimler (kelimeler, cümleler vb.) aracılığıyla inceleyerek metinde kullanılan dilin görünen anlamlarını ve bunların içindeki ilişkileri incelemek için söylem analiziyle birleştirildi. Kelimeler, terimler ve kavramlar ile tarihsel süreçler ve paradigma üretilmeye çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Medyanın ülkeler arasındaki siyasi süreçlerin birçok yönünü ortaya çıkarabilmesi ve ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek veya çatışmaları ateşlemek için çalışması ve Türkiye'nin bölgede önemli bir role sahip olması nedeniyle yapılan araştırmalar, medya ve siyaset arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. İki çevrimiçi gazetede ("RTCG" ve "Vijesti") haberleri analiz etmeyi hedefliyor 2021 yılı boyunca "Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk kez Karadağ'ı ziyaret ettiği yıl" medyanın ilişkilerde oynadığı etkiyi bilmek için bu iki ülke arasında. Bu nedenle, araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir:

Araştırma soruları şunlardır:

1. Karadağ medyasının Türkiye ile ilişkiyle ilgili haberlerin yer almadaki rolü nedir?
2. İki ülke arasındaki genel ilişkilerin ne kadar geliştiği?

Bu çalışmanın araştırma sorularını yanıtlamak için söylem analizi yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Medya, ülkeler arasındaki ilişkilerin öne çıkarılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Rao, 2018: 25). Bu nedenle, Karadağ medyasının Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olabilecek haberlerin yapıp yapılmadığını ve bu iki ülke ile ilgili haberlerde kullanılan gazetecilik tarzını öğrenmek önemlidir. Bildiğimiz kadarıyla, bu çalışma medya ve Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkide oynadığı rol konusunda türünün ilk örneğidir. Bu, araştırmacıların, karar vericilerin ve hükümetlerin hangi konuların araştırılması gerektiği ve medya ve ülke ilişkileriyle ilgili hangi konular hakkında iyi bir fikir geliştirmelerine daha fazla yardımcı olacak uygun bilgilerle temel bir referans

sağlayabilmektedir.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmada amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, olasılık temelli olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. Araştırmacı, seçilen durumlar bağlamında doğa ve toplum olaylarını ya da olgularını anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklama çalışmaktadır. Amaçlı örneklemin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir (Koç Başaran, 2017:490).

Örneklem büyüklüğünün bir yıllık mevcut haberlere göre seçilmesine karar verilmiştir (1 Ocak 2021 – 31 Aralık 2021). Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'ı ziyaret ettiği yıldır.

Karadağ'daki tüm medyayı listelemek çok zor olduğundan, aşağıdaki nedenlerden dolayı iki çevrimiçi gazete ("RTCG" ve "Vijesti") seçilmiştir:

1. " RTCG" (Radio Televizija Crne Gore) Ulusal TV'nin Çevrimiçi Haber Sitesi Karadağ'ın hizmeti ve genel olarak Karadağ'ın resmi haberlerini kapsamaktadır.
2. "Vijesti" Gazetesi, bağımsız finansmana sahip bağımsız bir çevrimiçi gazetedir ve Karadağ'da en çok takip edilen gazetedir.

3.4. Araştırma Yöntemi

Gazetelerden elde edilen veriler analiz edilemeyecek kadar büyüktür ve genellikle sosyal bilimlerin geleneksel araştırma yöntemlerine uygun değildir. Bu araştırmanın sorularına cevap verebilmek için söylem analiz yöntemi birleştirilmiştir.

3.4.1. Söylem Analiz Yöntemi

Bu tezin zorluklarından biri, verileri yalnızca dilsel olarak değil aynı zamanda sosyo-kültürel bağlamda da analiz etmeye uygun metodolojik bir yaklaşım seçmektir. Bu araştırmanın amacının Karadağ medyasının Karadağ ve Türkiye ilişkilerinde oynadığı etkiyi bilmek olduğu göz önüne alındığında, bu tezde belirtilen hedeflere ulaşmak için seçilen haberleri toplamak ve analiz etmek için "Söylem Analizi" yaklaşımının kullanılmasına karar verilmiştir.

Söylem analizi; söylem pratiği, sosyal pratik ve sosyal yapı arasındaki bağlantıya

işaret etmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Bu analiz bugün çok geniş bir uygulama alanına sahiptir. Siyasi konuşmaların analizinde, medya analizinde, yasal, ticari veya ekonomik söylemin analizinde vb. kullanılır. Ayrıca, söylem analizi dünya çapında birçok yazar için ilginçtir, pek çok teorisyen, dil bilimci, sosyolog, siyaset bilimci, psikolog, antropolog ve daha birçokları bu disiplinle ilgilenmektedir (Živković, 2013: 362).

Söylem analizi, sözlü ve yazılı konuşmanın bağlamı ve içeriğinin incelenmesine yönelik nicel ve nitel çok disiplinli bir yaklaşımdır. Beşerî ve sosyal bilimlere metodolojik bir yaklaşımdır ve çalışma alanı dilbilim, iletişim, sosyoloji, psikoloji, felsefe, bilgisayar bilimi, didaktik, kültürel çalışmalar, uluslararası ilişkiler, antropoloji, sosyal hizmet, eğitim, bilişsel alanlarda bulunabilir. Psikoloji, sosyal psikoloji, mekansal çalışmalar, beşerî coğrafya, İncil çalışmaları ve çeviri çalışmalarıdır (Živković, 2013: 362).

Bu disiplin 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Fransa'da birbirinden bağımsız farklı bilimsel disiplinlerde gelişmeye başlamıştır. Söylem analizinin köklerinin eski retorik ve felsefeye kadar dayandığı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, herhangi bir yazarla ya da özellikle herhangi bir eserle ilgili olmadığı için, söylem analizi için belirli bir tarihsel metod belirlenmeyecektir. Söylem analizi terimi, Harris'in 1952'de ABD'de yayınlanan Söylemler analizi makalesinden türemiştir ve daha sonra söylem analizine ilgi, bu yöntemin çok popüler olacağı Fransa'da ortaya çıkmıştır (Živković, 2013: 362).

Ayrıca bu yöntemin farklı disiplinlerde birçok tanımı ve anlamı bulunmaktadır. Söylem analizi yönteminin en kapsamlı tanımı, dilin metinlerde ve bağlamlarda nasıl kullanıldığının incelenmesidir. Söylem verileri çeşitli metinlerden veya ses kayıtlarından alınabilir ve bu analiz her zaman gerçek söylemin veya doğal olarak oluşan dilin analizine atıfta bulunur (Igor Lakić, 2011:57).

Söylem çözümlemesi, metinde yer alan anlamları dilsel birimler (kelimeler, cümleler vb.) üzerinden inceleyerek metinde kullanılan dilin görünen anlamlarını ve aynı zamanda sözcük, terim ve kavramların üretildiği ilişkileri incelemektir tarihsel süreçler ve paradigma olarak (Güngör, 2013: 242). Bu bağlamda söylem analizi, temelde metodolojik ve kavramsal öğelerden oluşan bir toplumsal yaşama bakış açısı olup, söylem üzerine düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi verileştirme biçimi olarak nitelendirilmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 104).

Amerikalı retorik ve dilbilim profesörü Barbara Johnstone, yerleşik tanımların dışındaki söylemleri incelemektedir. Ona göre söylem, beşerî bilim ve sosyal bilimlerde ve ötesinde tek bir disiplin içinde ve disiplinler arası araştırma sorularına yanıt önermenin

sistematiik ve titiz bir yoludur. Bařka bir deyişle, Johnstone söylem analizini, bilim insanlarının birçok soruya yanıt aramak için çeşitli akademik ve akademik olmayan taahhütlerde kullanabilecekleri bir araştırma yöntemi olarak görmektedir (Perović, 2014:34). Ayrıca burada başka bir söylem görüşünü vurgulamakta yarar var. Örneğın, Michel Foucault söylemi bir dizi farklı tarihsel koşul olarak görmektedir. Bu görüşe göre bilğimiz ve inançlarımız söylemin ürünüdür, yani evrensel ve değışmez değıl; tarihsel ve kültürel olarak şartlandırılmış ve şekillendirilmiştir. Metinlerin yorumlanmasına gelince, onun konumu, dilin gerekliğı basit, sağıduyulu ve açık bir şekilde işlemediğı, ancak ideolojilerin üretildeğı bir araç olduğı yönündedir. Hiçbir şekilde tarafsız bir ortam değıldir (Perović, 2014:36).

Söylem analizi içerisinde tür analizi disiplini geliştirilmiştir. Bu disiplin, büyük ölçüde dil bilimsel araştırma bağlamında incelenir ve akademik söylemle bağlantılıdır. Geleneksel bir açıdan bakıldığında, akademik söylem, üslup açısından aşırı derecede ilginç değıldir, ancak aslında hem kendine özgü teoriğı hem de bilimle, sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerle bağlantısı nedeniyle sahip olduğı güç nedeniyle gizli merakların hazinesidir. Tür analizi yardımıyla metnin nasıl yazıldığı ve neden bu şekilde yazıldığı sorusuna çözüm buluyoruz (Laki, 2014: 67). Elbette, uygulanan bir veya daha fazla model kullanılarak veya seçilen metnin doğıısına uygun belirli bir model bulunarak metnin çeşitli şekillerde analiz edilebileceğı her zaman vurgulanmalıdır. Ayrıca metin her zaman tek başına görülemez, çünkü metne genellikle analizi etkileyen fotoğraflar, tablolar veya grafikler eşlik etmektedir (Laki, 2014: 69).

Söylemin ıkış noktası olarak kabul eden söylem analizi, metin ve konuşmanın anlaşılma ve üretim düzeylerine odaklanarak iktidarın kötüye kullanıldığını ortaya çıkarmayı amaçlar ve bu söylemsel pratiklerin metin ve konuşma içinde nasıl şekillendiğinin genel çerçevesini ortaya koymaya çalışmaktadır. Toplumsal pratikler temelinde şekillenen söylem, toplumdaki iktidar sahiplerini kendi çıkarları doğırtusunda yeniden şekillendirerek eşitsizliğın üretilmesinde, dolaşımında, doğıallaştırılmasında ve meşrulaştırılmasında kullanılmaktadır. Bu bağlamda söylem analizi, metin ve konuşmadaki söylem aracılığıyla sistematiik olarak üretilen eşitsizliğe odaklanır ve bunu ortaya çıkarmak için dilin metin ve konuşmadaki kullanımını ve üretimini analiz etmektedir. Bu bağlamda van Dijk'e göre (1993: 96), söylem analizinin iki ana amacı vardır:

1) Hem metinsel bir nesne hem de bir metin nesnesi olarak görülen yazılı ve sözlü söylemin çeşitli düzeylerindeki yapı ve stratejilerin sistematiik bir sosyo-kültürel uygulama ve etkileşim biçimidir.

2) Metin ve konuşmanın bu özelliklerini ve bunların bilişsel, sosyal kültürel ve tarihsel

bağlamlarının yapılarıyla ilişkisini ortaya çıkarmaktır.

3.4.1.1. Mikro ve Makro Yapı

3.4.1.1.1. Teun A. Van Dijk Tarafından Sunulan Model

Teun A. Van Dijk, haberleri sadece söylem analizi kavramlarına dayalı olarak tanımlamak için bir model sunmaktadır. İki yapı düzeninin sistematik bir tanımına dayanan bir çalışma yolu sunar: yerel yapılar ve küresel yapılar. Bu sistem, ilgili yapıların ve retorik yapıların kısıtlamaları dahilinde işlemektedir (Drid, 2018: 705).

Yerel yapılar veya mikro yapılar, esas olarak cümleleri ve onların ilişkilerini içermektedir. Bu, bir cümlenin sınırları içindeki tüm fonolojik, morfolojik, söz dizimsel ve anlamsal özellikler için geçerlidir. Cümle yapısı analizi, haber söyleminde dilin kullanımını diğer söylem biçimlerinden ayıran arketipsel gramer yapılarını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Mikro yapı ayrıca cümleleri bağlamanın yüzeysel yollarını (zamirler, eş anlamlılar, bağlaçlar vb.) ve cümlelerde aktarılan anlamlar arasındaki semantik bağlantıları (nedensellik, sonuç, pozisyon vb.) (Drid, 2018:705).

Küresel yapılar söz konusu olduğunda Van Dijk, anlamsal makro yapıları ve biçimsel üst yapıları içermektedir. Makro yapılar, genel konulara veya bir metnin konusuna atıfta bulunmaktadır. Söylemin anlamsal içeriğiyle ilgilenirler ve içindeki önermelerin genelden özele hiyerarşik olarak nasıl düzenlendiğini ve bir "tematik yapı" oluşturduğunu gösteren makro kurallar tarafından yönetilirler. Söylemin hangi bölümünün hakkında olduğunu bilmek ve tutarlı önerme içeriğini fark etmek bu tür makro yapılar açısından açıklanabilir (Drid, 2018: 705).

Van Dijk ayrıca gazete makalelerinin düzenlenmesi için bir model sunmaktadır. Bu model 10 parçadan oluşmaktadır. Bu bölümler şunları içerir: Başlık, öncü, ana olay, olay arka planı, tarih, bağlam, sonuçlar, sözlü tepkiler, değerlendirme ve beklentiler (Igor Lakiç, 2014: 69).

Bazı yazarlar bu bölümler arasında net bir çizgi çizmeyi zor buluyor, ancak bu bölümlerin bazılarının zorunlu ve diğerlerinin isteğe bağlı olduğu oldukça kesindir. Örneğin, bir başlık, bir gazete makalesinin veya haberin yanı sıra önemli bir olayın zorunlu bir parçasıdır (Lakiç, 2014: 70).

Söylem analizi pek çok şekilde tanımlanmış ve çeşitli dönüşümler geçirmiş olsa da dile yepyeni bir bakış açısı getirmiş ve söylem analizinin kullanılamayacağı neredeyse hiçbir alan kalmamıştır. Teknoloji sayesinde söylem analizi yöntemi inanılmaz ilerleme kaydetmiştir. Günümüzde internette bulunan her şey, kitaplar, bilimsel makaleler ve haberler

söylem analizine tabi tutulmaktadır. Elbette, teknolojik değişimler söylemin kendisini ve değişimlerini etkileyecek ve araştırmacılar için yeni zorluklar ortaya çıkaracaktır (Igor Lakiç, 2014: 73).

Söylem analizine yönelik yaklaşımlardan biri, çeşitli disiplinlerden ve hatta bu disiplinler bilim adamları tarafından incelendiği, yani bu yaklaşımın teorisi ve metodolojisinin aşağıdakilerden kaynaklandığı anlamına gelen, dil çalışmasının disiplinler arası hale geldiği söylemin eleştirel analizidir diyalog. Eleştirel söylem analizinin en basit tanımı, söylem pratiği, sosyal pratik ve sosyal yapı arasındaki bağlantıya işaret etmeyi amaçlayan bir söylem analizi yaklaşımı olmasıdır (Vuković, 2014: 97).

Van Dijk, eleştirel söylem çalışmalarının, toplumsal gücün, tahakkümün ve eşitsizliğin kötüye kullanımının metin ve konuşmada nasıl gerçekleştiğini ve yeniden üretildiğini, aynı zamanda toplumsal ve politik bağlamda nasıl karşı çıktığını ortaya koymasına gerektiğine inanmaktadır. Bu yöntem, güçlü grupların kamusal söylem yoluyla manipülasyonunu açığa çıkarma çabasıyla çağdaş sosyal meselelerle ilgilenir, ideoloji, güç ve direniş faktörlerine özel bir önem verir ve metin, sosyal pratikler ve sosyal bağlam üzerine araştırmaları birbirine bağlar (Vuković, 2014: 100).

Söylem analizi, retorik teori ve sosyolojiyi birleştirir. Ayrıca, bu yöntem metinde açıkça verilmeyenleri, imaları, varsayımları, belirsizlikleri ve diğer benzer özellikleri analiz etmektedir. Analiz aynı zamanda nezaket, kimlik ve ethos gibi söylemin kişiler arası yönleri üzerine araştırma düzeyinde de yer alır ve diğer kültürel eleştiri biçimlerinden farklı olarak araştırma metnin ayrıntılı bir analizine dayanır. Özelliklerinden biri, sosyal katılımı teşvik etmesidir (Vuković, 2014:105).

Van Dijk, eleştirel analizin kabul edilebilmesi için diğer yaklaşımlardan "daha iyi" olması gerektiğine inanmaktadır. En büyük avantajı, sosyal hiyerarşi, güç ve dil arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Elindeki geniş metodolojik aralık, yeni anlayışlar sağlayabilecek daha zengin ve daha ayrıntılı dilbilimsel araştırmaların temelidir (Vuković, 2014: 110).

3.5. Araştırma Süreci

Diğer herhangi bir sosyal araştırma gibi, söylem analizi deverilere, analizlere ve analiz sonuçlarına dayanmaktadır. Bu yöntem sadece çok spesifik problemlere cevaplar aramakla kalmaz, aynı zamanda problemin ne olduğu ve problemin olası çözümlerinin neler olduğu hakkında fikirler geliştirir. Söylem analizi söz konusu olduğunda, araştırmacılar sürecin hem başında hem de sonunda aynı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorular şunlardır: Araştırmanın konu alanı nedir? Araştırma ne hakkında? Hangi veriler elde edildi? Bu veriler

nasıl seçilir ve toplanır? Bu veriler nasıl düzenlenir ve analiz edilir? Araştırma raporu nasıl sunulur? (Çelik ve Ekşi, 2013:109).

Nihayetinde söylem analizi, yalnızca söylenenlere dayanan dar bir cümle temelli dil bilimsel analiz değildir. Söylem analizi, dilin sosyal çevre/dil kullanıcıları gibi bir sosyal çevreyi nasıl yapılandığına odaklanan ve tüm bunlara dayanarak anlam inşasının nasıl temellendiğine dair üst düzey bir yorum sağlayan ve bu bağlamda sosyal bilimler alanında kapsamlı bir bakış açısı sunan nitel bir araştırma yöntemidir (Çelik ve Ekşi, 2013: 115). Elbette metin, Batılı yazarların söyleminin bazı tanımlarını verse de söylemin Türkçede de uygulaması vardır. Yusuf Devran'ın yazdığı gibi söylem kelimesi Türkçede de son derece değişken bir şekilde kullanılmaktadır. Türkçe yazılı ve sözlü metinlerde söylem, dil, argüman, ifade tarzı, bakış açısı, ideoloji, öğrenme, üslup ve dahası bireysel dil açısından kullanılmaktadır (Devran, 2010: 56).

Söylem analizi özellikle medya araştırmaları için kullanılabilir. Bell, medya söylem analizini kullanmanın gerekliliğini dört önemli noktayla açıklamaktadır:

Veri: Medya, araştırma ve analiz için zengin bir veri deposudur. Gazete sayfaları, saatlerce televizyon programları medya alanındaki bilgilerden sadece birkaçıdır.

Dil: Medya kullanımının toplumdaki etkileri ve insanların medya kullanımına yönelik tutumları dil aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. İnsan iletişim sürecinin ana kanalı dildir. Düşünce, ideoloji, kültür ve toplumsal deneyimler dil tarafından kodlanır ve toplumsal sürece katılır.

Klişeler: Medya, dil ve iletişim yoluyla birçok toplumsal anlam ve klişe üretebilir. Bu stereotipler toplumda ideolojik, kültürel veya politik düzeyde etkili olabilmektedir.

Etki: Medya, sosyal hayatın her alanını etkiler ve yönlendirir.

Bell'in öne sürdüğü bu 4 önemli neden, medyadaki örtük anlamların tanımlanması ve açıklanması için söylem analizinin en uygun yöntem olduğu tezini güçlendirmektedir (Ergeç, 2010:28).

3.6. Veri Toplama

Bu çalışmada veri kaynağı olarak çevrimiçi gazeteler ("RTCG" ve "Vijesti") kullanılmıştır. Çevrimiçi gazeteler anında güncellemelere, multimedya ekranlarına, videolara ve daha fazlasına izin vermektedir. Çevrimiçi bir gazete, okuyucunun gazetenin kendisiyle etkileşime girmesine izin vermektedir. Okuyucular artık yorum bırakabilir, video izleyebilir, fotoğraf slayt gösterilerini görüntüleyebilir ve çoğu zaman kendi görüşlerini ve yazılı parçalarını kâğıda katkıda bulunabilir. Geniş erişim noktaları yelpazesi de çevrimiçi gazetenin

başarısına katkıda bulunmaktadır. İzleyiciler haberlerini doğrudan akıllı telefonlarından veya tablet bilgisayarlarından alabilirler.

Haber veri setini toplamak için iki araç kullanılmıştır: Çevrimiçi gazetelerin Gelişmiş Araması ve manuel olarak toplanan veriler, Okurlar tarafından en çok yorum yapılan haberlerin 1 yıllık bir süre için (1 Ocak- 31 Aralık 2021) sıralandığı yer. Bu dönemde Türkiye ile ilgili toplam 183 haber toplanmıştır. Ancak çalışma örnekleminde sadece Karadağ-Türkiye ilişkileri ile ilgili haberler seçilmiş, bu nedenle sadece 54 veri seti nihai haber veri seti olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda okuyucuların en fazla yorum yaptığı habere dayalı olarak 20 haber (gazete başına 10 haber) analiz edilecektir.

3.6.1. Örnek Metinlerin Analizi

Van Dijk'in söylem analizi yöntemiyle birlikte nitel içerik analizi kullanılarak en çok görüntülenen toplam 20 haber (gazete başına 10 10 haber) analiz edilmiştir. Örnek haberler mikro ve makro olmak üzere iki aşamada analiz edilmiştir.

İlk olarak, örnek metinlerin tablo biçimi gösterilir ve ardından mikro ve makro düzeyi analizleri dahil edilir. Karadağca'dan Türkçe'ye tüm haberleride çevirilmiştir.

3.7. Veri Analizi

Bu bölümde, medyanın ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmede oynadığı rolü bilmek için çok etkili bir yöntem önerilmektedir. Bu yöntem gazetelerdeki haberlerin analizine odaklanmıştır. Başka bir deyişle, gazetenin olumlu ya da olumsuz olarak iletmek istediği anlamı bulmak için cümle yapısını kullanmıştır.

3.7.1. Analiz Bulguları

Bu bölümde, haberleri analiz etmek için basit ama çok etkili bir yöntem önerilmektedir. Bu yöntem, araştırma sorularımızı cevaplamamıza izin verecektir. Haberin yazım tarzını bilmenin yanı sıra gazetelerde yayınlanan haberlerin ait olduğu konuları ve konuları tespit etmek için cümle yapısını analiz etmek için kullanılan ana fikirdir.

Tablo 3.1“Vijesti” Gazetesi 1. Haber Analizi

	Turski "Global" prodaje barsku kompaniju? U pismu objavljenom na Londonskoj berzi najavili da razmatraju prodaju Port of Adrije, čiji su većinski vlasnici 46674 pregleda 214 reakcije 39 komentar(a) Kompanija ima akumulirani gubitak od 29 miliona: "Port of Adria", Foto: Radomir Petrić 6 K Goran Kapor 29.01.2021. 19:04h Turska kompanija "Global Ports" razmatra mogućnost prodaje svog udjela u "Port of Adria" iz Brijuna, čiji su većinski vlasnici "Kontejnerski terminal" država i lokalna...
Haber	Türkiye'nin "Global" "Port of Adria" şirketi satıyor?
Tarih	29.01.2021
Yorum sayısı	39
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

29 Ocak 2021'de "Türkiye'nin "Global" "Port of Adria" şirketi mi satıyor?" başlığıyla bir haber yayınlandı. Başlık, okuyucunun dikkatini çeken sorgulayıcı bir şekilde kullanılır. Kelimeler anlamları dışında kullanılmamıştır ve metaforlara yer verilmemiştir. Kullanılan cümleler açık ve doğrudan haber konusuna yöneliktir.

B. Makro Yapı

Haberde Türkiye ile Karadağ arasındaki ekonomik ilişkiler hakkında konuşulmuştur. Başka hiçbir kaynağın dışarıdan temin edilmediği için haberin kaynağının bizzat gazetenin muhabiri olması haberin gazete için önemini göstermektedir.

Haber üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm genel olarak “Türkiye'nin Global Limanları, Bar'daki Adria Limanı'ndaki hisselerini, Bar'ın eski "Konteyner Terminali" Bar'da satmayı düşünülmektedir. İkinci bölüm ise “Açıklanmayı Bekliyor” alt başlığı altında yer almaktadır. Bu bölümde şirketin satışına ilişkin iddiaların doğru olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır.

Üçüncü bölüm "İş kaybı" alt başlığı altındadır ve genel olarak Adria Limanı'nın toplam finansal kaybı hakkında bilgi verilmektedir.

Bu haber sadece bilgi verdiği için tarafsız kabul edilir. Haberde kullanılan fotoğraf, gazetenin fotoğrafçısı tarafından çekilen doğal bir fotoğraftır.

Tablo 3.2“RTCG” Gazetesi 1. Haber Analizi

	CG od Turske 100.000 Sinovak vakcina Turska je donirala Crnoj Gori 100 hiljada doza vakcina. To je dogovoreno tokom sastanka ministarke zdravlja Jelene Borovinić Bojović Anđelić sa turskim kolegom, Fahretinom Kodžom. Turska nam je, kako je saopšteno, donirala vakcine kineskog proizvođača Sinovak.
Haber	Türkiye'den CG100.000 Sinovac Aşısı
Tarih	07. 10. 2021.
Yorumsayısı	5
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

07'de.10.2021, "Karadağ Türkiye'den 100.000 sifonik aşı alıyor" başlığıyla bir haber yayınlanmıştır. Başlık, sayılarla desteklenen bilgileri verir ve bu, haberdeki ana noktaları özetler. Kelimeler anlamlarından başka kullanılmamış, metaforlara yer verilmemiştir. Kullanılan cümleler açık ve doğrudan haberin konusuna yöneliktir.

B. Makro Yapı

Sağlık haberlerinde Türkiye'nin Korona salgını esnasında Karadağ'a sağladığı aşılardan hakkında yazılmıştır. Haberde Türkiye ile Karadağ arasındaki ekonomik ilişkiler hakkında yazılmıştır. Başka hiçbir kaynağın dışarıdan temin edilmediği için haberin kaynağının bizzat gazetenin muhabiri olması haberin gazete için önemini göstermektedir. Haber, iki ülke arasındaki sağlık iş birliği alanını ve Türkiye'nin Karadağ'a desteğini doğruluyor. Bu Sağlık Bakanı'ndan gelen bilgi doğrultusunda hazırlanmıştır ve iki ülke arasındaki ilişkilere sağlık da dahil olmak üzere birçok alanda olduğunu vurgulayan resmi bir açıklamadır.

Bu haber sadece bilgi verdiği için tarafsız kabul edilir. Haberlerde kullanılan fotoğraf, iki ülkenin sağlık bakanlarında yer aldığı Ankara'da çekilmiş doğal bir fotoğraftır.

Tablo 3.3 "Vijesti" Gazetesi 2. Haber Analizi

	Turska donirala automatske puške Vojsci Crne Gore Riječ je o trideset pušaka, pouzdanom oružju, dizajniranom tako da nesmetano funkcioniše u ekstremno toplim i hladnim uslovima 12842 pregleda 43 reakcije 44 komentar(a) Foto: Ministarstvo odbrane Crne Gore Milijana Kijajić 23.03.2021. 13:44h Vojaska Crne Gore dobila je na poklon od Turske trideset automatskih pušaka, vrijednih oko 38.500 hiljada eura, saopšteno je iz Ministarstva odbrane.
Haber	Türkiye Karadağ Ordusuna Otomatik Tüfek Bağışladı
Tarih	23. 03. 2021
Yorumsayısı	44
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

23 Mart'ta "Vijesti" portalı "Türkiye Karadağ Ordusu'na otomatik tüfek bağısladı." başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Başlık çok doğru ve kısadır. Ayrıca okuyucunun dikkatini çekmek için başlığın üstünde kırmızı ile işaretlenmiş bilgiler içermektedir. Metinde kullanılan cümleler basit, haber odaklıdır ve metafor kullanılmamıştır.

B. Makro Yapı

Haber, Karadağ ile Türkiye arasındaki askeri iş birliği hakkındadır. Bilgi diğer ajanslardan alınmamış ancak yazar "Vijesti" portalından bir gazeteciye aittir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Karadağ'a bağışından bahseden metinde, izleyicilerin ayrıca dikkatini çekmek için farklı rakamlar kullanılmıştır.

Metinde ayrıca bilginin önemini daha da belirten ve dikkat çeken fotoğraflarda sunulmaktadır. Fotoğraflarda silahların yanı sıra iş birliği ve bağış imzaları da görülmektedir. Bu haberin olumlu olduğu söylenebilir çünkü metin, bağışın iki ülke arasındaki başarılı iş birliğinin bir göstergesi olduğunu ve bu iş birliğinin devam edeceğini vurgulamaktadır.

Tablo 3.4 "RTCG" Gazetesi 2. Haber Analizi

	Turska preokretom slavila pod Goricom Fudbalska reprezentacija Crne Gore izgubila je od Turske 2:1, u utakmici desetog, posljednjeg kola G grupe kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo u Kataru. Foto: RTCG Izabranici Miodraga Radulovića ranije su izgubili šanse za plej-of, a kvalifikacije su završili sa po tri trijumfa i remija i četiri poraza.
Haber	Türkiye, Gorica Yönetiminde Geri Dönüşü Kutladı
Tarih	16. 11. 2021.
Yorumsayısı	13
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

16.11.2021 tarihinde "Türkiye, Gorica yönetiminde geri dönüşü kutladı" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haberin manşeti Karadağ ile Türkiye arasında oynanan bir futbol

maçının sonucundan bahsetmektedir, iki kelimeden oluşan bir alt yazı sarı renkle işaretlenmiştir. Haberlerde belirtilenleri doğrulamak içindir. Genel olarak haberler kısa ve maçı sonuçlarını özetleyen iki paragraf içermektedir.

B. Makro Yapı

Haberde futbol elemelerinin sonuçları ve Türkiye ile Karadağ'ın elde ettiği zaferler anlatılmıştır. Haber, takımların sırasını içeren çizelgelere ek olarak bir dizi resim içermektedir. Bu tür haberler, okuyucunun, özellikle sporla ilgilenenlerin haberleri anlamasını kolaylaştırmaktadır. Aşağıdaki örnek olarak verilen haberde, gençlerin çoğu sosyal medyada çok vakit geçirdiği için gazete ve sosyal medya platformları arasında bağlantı kuran Facebook'tan bir grup fotoğraf yer alıyor ve bu da haberin okuyucular arasında daha fazla yayılmasını sağlamaktadır. Haber tarafsızdır, sadece grafik istatistiksel anlamlılığı olan kanıtlanmış sonuçlar vermektedir.

Tablo 3.5 “Vijesti” Gazetesi 3. Haber Analizi

	
Haber	Türk şirketi, solunum cihazları konusunda herhangi bir sözleşme olmadığını kabul etti
Tarih	18. 3. 2021
Yorumsayısı	106
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

18 Mart'ta “Vijesti” portalı " Türk şirketi, solunum cihazları konusunda herhangi bir sözleşme olmadığını kabul etti" başlıklı bir bilgi yayınlanmıştır. Başlık, herhangi bir metafor olmadan tamamen bilgilendiricidir. Metindeki cümleler kısa ve başlıktaki bilgilerle ilgilidir.

B. Makro Yapı

Metin, Karadağ Ulusal Koordinasyon Kurulu ve Türk şirketi Denizler'in solunum cihazlarıyla ilgili operasyonlarından bahsetmektedir. Bilgiler diğer kurumlardan alınmamakla birlikte, "Vijesti" portalından gazetecilerin yaptığı araştırmalar sonucunda ortaya çıkar. Metin, bilgiyi olabildiğince güçlü kılmak için, "Vijesti" gazetecilerinin araştırmalarının kanıtı olarak ve ayrıca izleyicilerin dikkatini çekmek için Karadağ Klinik Merkezi'nin teknik servisi ile Denizler şirketi arasındaki yazışmaları kullanmış ve taramıştır. Ayrıca metnin başında Shutterstock.com'dan alınan bir solunum cihazı resmi gösterilmektedir.

Metin, olumlu veya olumsuz kelimeler kullanmadan oldukça objektiftir ve bu nedenle bu bilgi nötrdür.

Tablo 3.6 "RTCG" Gazetesi 3. Haber Analizi

	"Cestitamo CG na koracima koje pruža ka EU" Predsjednik Turske Redžep Taip Erdogan rekao je da je sa crnogorskim predsjednikom Milom Đukanovićem dogovorio cilj, a to je 250 miliona dolara kada je riječ o trgovini. On je nakon sastanka sa Đukanovićem naglasio da je Turska realizovala u Crnoj Gori preko 20 miliona i da će nastaviti da investira u našu zemlju. Đukanović je kazao da je uvjerio svog turskog kolegu da je Crna Gora stabilna i da nastavlja da se kreće putem integracije u Evropsku uniju i da je spremna da na tom putu potpuno otvoreno razmjenjuje iskustva. reporterka: Dijana Drašković Predsjednik Milo Đukanović kazao je da su odnosi Crne Gore i Turske prijateljski. Međudržavni odnosi su razvijeni, a zahvaljujući članstvu Crne Gore u Nato savezu postali smo i partneri. "Želim da izrazim nadu da će današnja posjeta predsjednika Turske značiti novi impuls međudržavnih odnosa", kazao je Đukanović. Kaže da je izrazio zadovoljstvo onim što Republika Turska radi kako bi doprinijela evropskoj i evro-atlantskoj perspektivi Zapadnog Balkana.
--	---

Haber	"Karadağ'ı AB yolunda attığı adımlardan dolayı tebrik ederiz"
Tarih	28. 08. 2021.
Yorumsayısı	32
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

28.08.2021, "Karadağ'ı AB yolunda attığı adımlardan dolayı tebrik ederiz" başlığıyla bir haber yayınlanmıştır. Haberin başlığı, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'ı Avrupa Birliği'ne entegre olmak için harekete geçtiği için tebrik etmesi ile ilgilidir. Haberin detaylarında iki ülke arasındaki iş birliği araçlarına vurgu yapılmaktadır. Haberlerde kullanılan cümleler Karadağ Cumhurbaşkanı ve Türk mevkidaşının ifadeleridir.

B. Makro Yapı

Haberde, Karadağ'ın Avrupa Birliği'ne entegre olma çabalarına ek olarak iki ülke arasındaki ticari iş birliği alanları hakkında da konuşuluyor. Haberde, Türkiye Cumhurbaşkanı Doktor Erdoğan'ın Esved Dağı ziyaretinden bir video yer alıyor, haber devlet televizyonunun ana haberinden yayınlanmıştır. Haberde bir grup tweet yer alıyor, bunlardan en önemlisi Türkiye Cumhurbaşkanı'nın şahsi hesabından attığı bir tweettir. Bu, olayın önemini ve iki ülke arasındaki ilişkileri teyit etmektedir. Haberlerde, sosyal medya platformlarından atılan tweetlerin yanı sıra video, fotoğraf gibi çoklu ortamların kullanılmasıyla iki ülke ilişkileriyle ilgili haberlerin önemi vurgulanmaktadır.

Tablo 3.7 “Vijesti” Gazetesi 4. Haber Analizi

	Ambasadorka Turske najavila: Erdogan uskoro dolazi u Crnu Goru Turska ambasadorica Songul Ozan najavila nove investitore 18036 pregleda · 421 reakcija · 43 komentar(a) Ozan, Foto: BORIS PEJOVIC Biljana Nisic-Jovic 10.07.2021. 08:23h Turski predsjednik Redžep Tajip Erdogan uskoro će posjetiti Crnu Goru, najavila je ambasadorica Songul Ozan.
Haber	Türk Büyük elçi açıkladı: Erdoğan yakında Karadağ'a gelecek
Tarih	10.07.2021
Yorumsayısı	43
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

10 Temmuz'da “Vijesti” portalı "Türkiye Büyükelçisi duyurdu: Erdoğan yakında Karadağ'a gelecek" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Başlık, herhangi bir yanlış anlama ve metafor olmadan açıktır. Metinde kullanılan cümleler uzun ve anlaşılır olup, başlıktaki bilgilere ek olarak bazı ek ayrıntılarda içermektedir.

B. Makro Yapı

Metinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ ziyaretine ve Türkiye'nin Karadağ'da yaptığı önemli yatırımlara değinilmektedir. Haber diğer

haber ajanslarından alınmamıştır. Haberler uzun ve çok açıklayıcı olmuştur. Metinde Türk büyük elçisini gösteren bir fotoğraf eşlik etmiştir. Fotoğrafın yazarı, bilgileri yayınlayan portalın bir fotoğraf muhabiridir. Metinde birkaç alıntı dışında özel bir terim kullanılmamıştır.

Metinde, Büyükelçi Ozan'ın Türkiye'den yeni yatırımcıların özellikle sağlık, turizm, enerji, organik gıda üretimi sektörlerinde Karadağ'a yatırım yapma konusundaki ilgisini duyurduğu ve bu nedenle bu haberin olumlu bir karakter taşıdığı belirtilmektedir.

Tablo 3.8 "RTCG" Gazetesi 4. Haber Analizi

	VCG dobila od Turske 30 automatskih pušaka Vojška Crne Gore dobila je na poklon od Republike Turske 30 automatskih pušaka, vrijednih oko 38.500 hiljada eura, saopšteno je iz Ministarstva odbrane. Foto: MOD Vršilac dužnosti generalnog direktora Direktorata za logistiku potpukovnik Veljko Mališić i vojni ataše Turske u našoj zemlji pukovnik Muhamed Kablaj su na sastanku povodom primopredaje ocijenili da je donacija pokazatelj uspješne saradnje dvije zemlje, naglasivši da će se ona nastaviti. "Predmet donacije su puške MPT-55 i MPT-76, koje imaju identična konstruktivna rješenja, ali koriste različite NATO kalibre, 5,56x45mm i 7,62x51mm", navodi se u saopštenju.
Haber	Karadağ ordusu Türkiye'den 30 adet otomatik tüfek aldı
Tarih	23. 03. 2021.
Yorumsayısı	2
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

23.03.2021 tarihinde "Karadağ ordusu Türkiye'den 30 adet otomatik tüfek aldı" başlığı ile bir haber yayınlanmıştır. Başlık kısadır ve rakamlardan oluşmaktadır. Ana başlığın üstünde sarı renkle vurgulanan bir alt başlık yer almakta ve Türkiye'nin bağışlanan rakamın önemi nedeniyle Karadağ için desteklediği para miktarını içermektedir.

B. Makro Yapı

Haberde, iki ülke arasındaki iş birliği çerçevesinde Türkiye'nin silahla desteklediği Karadağ ile Türkiye arasındaki askeri iş birliği konuşulmaktadır. Haber, bir buçuk ila iki satır arasında değişen dört kısa paragraf içermektedir. Haber, para miktarları da dahil olmak üzere anlaşmanın ayrıntılarını içermektedir. Haberde yer alan ekteki fotoğraf, Savunma

Bakanlığı'nda Türk ve Karadağlı tarafların anlaşmayı imzaladıkları sırada gösteren bir fotoğraftı. Resimde iki ülkenin, Karadağ ve Türkiye'nin bayrakları görülmektedir.

Tablo 3.9 “Vijesti” Gazetesi 5. Haber Analizi

	TURSKI PREDSEDNIK U POSJETI CRNOJ GORI Erdogan će se sastati sa Đukanovićem, Krivokapićem i Bečićem Erdogana će na aerodromu dočekati predsjednik države Milo Đukanović, a prema protokolu, razgovaraće u rezidenciji na Cetinju. Plan je i da dva predsjednika obidu Islamski kulturni centar u Baru 18302 pregleda 49 reakcija 48 komentara Erdogan, Foto: Reuters DL Denjela Lesica 24.08.2021. 18:45h
Haber	Erdoğan Đukanović, Krivokapić ve Bečić ile görüşecek
Tarih	24. 08. 2021
Yorumsayısı	48
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

24 Ağustos'ta “Vijesti” portalı, “Erdoğan Đukanović, Krivokapić ve Bečić ile görüşecek” başlıklı bir bilgi yayınmıştır. Başlık birkaç önemli ismi listeler, bu yüzden başlık daha uzundur. Ayrıca başlığın üstünde, Erdoğan'ın ziyaretinin önemini belirtmek için kırmızıyla işaretlenmiş çok kısa bir başlık vardır.

B. Makro Yapı

Haberde, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'a yaptığı ilk resmi ziyaretin yanı sıra Erdoğan'ın görüşeceği Karadağlı yetkililerle ilgilidir. Haber iki ve dört satırlık altı kısa paragraflardan oluşmaktadır. Metin diğer haber ajanslarından alınmamış, ancak “Vijesti” portalının gazetecisinin elde ettiği bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, metin Türkiye Cumhurbaşkanı'nı gösteren bir fotoğrafı kapsamaktadır. Metafor kullanılmadan haber tek tek

olayların kapsamlı bir listesini içermektedir. Metindeki detaylar sadece bilgi için verilmiştir ve bu haber tarafsızdır.

Tablo 3.10 “RTCG” gazetesi 5. Haber Analizi

	Erdoganu najveće priznanje Islamske zajednice u CG Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori dodijelio je najveće priznanje "Husein-paša Boljanić" predsjedniku Turske Redžepu Tajipu Erdoganu, saopštio je reis Rifat Fejzić. "Na danas održanoj sjednici Mešihata, jednoglasno je donijeta odluka da najveće priznanje Islamske zajednice "Husein-paša Boljanić" bude dodijeljeno predsjedniku R. Turske gosp. Recepu Tayyipu Erdoğanu", napisao je Fejzić na Tviteru.
Haber	Erdoğan, Karadağ İslam Cemaati'nden en yüksek taktiri aldı
Tarih	27. 08. 2021.
Yorumsayısı	7
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

27.08.2021 tarihinde, "Erdoğan, Karadağ İslam Cemaati'nden en yüksek takdiri aldı" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Başlık basit içerikli ve sadece bir bilgiden oluşmaktadır. Başlık, konunun önemini vurgulamak için sarı renkte belirli bir kelimeyle başlığın üzerindedir.

B. Makro Yapı

Haber kısadır ve iki paragraftan oluşmaktadır ve her paragraf iki satırdır. Haber, İslam toplumuna en yüksek takdiri "Hüseyin Paşa Polianiç" in Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a verme kararıyla ilgili sosyal bir haberdur. Haberin kaynağı, Rifat Fejzić'in (Karadağ Başmüftüsü) attığı bir tweet olup, tweet güvenilir kaynak olarak haberlerde yer almıştır. Haber tarafsızdır, içeriği hakkında herhangi bir yorum yapmadan sadece bilgi vermektedir. Dolaylı olarak, haberler olumlu çünkü tweet, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın İslam

toplumuna en yüksek takdirini verdiğini duyurmakla temsil edilmektedir.

Tablo 3.11 “Vijesti” Gazetesi 6. Haber Analizi

	Krivokapić: Želja nam je da saradnja Crne Gore i Turske bude intenzivirana u oblasti ekonomije "S obzirom da je čitav prostor Zapadnog Balkana opterećen prošlošću i istorijom, najbolji odgovor ove Vlade je suočavanje sa ekonomskim i životnim problemima sadašnjosti, radi stvaranja svijetlije i prosperitetnije budućnosti", rekao je Krivokapić 21.553 pregleda 587 reakcija 43 komentara Projekta predsjednika Turske Redžepa Erdogana Crnoj Gori, na koju se dugo čekalo, je najbolji dokaz želje za daljom afirmacijom i produbljivanjem bilateralnih odnosa, koji upravo ove godine pune deceniju i po prijateljske i partnerske, obnovljene saradnje.
Haber	Krivokapić: Karadağ ile Türkiye arasındaki iş birliğinin ekonomi alanında yoğunlaşmasını istiyoruz
Tarih	28.08.2021.
Yorumsayısı	45
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

28 Ağustos'ta "Vijesti" portalı şu başlıkta bilgi yayınlamıştır: “Krivokapić: Karadağ ile Türkiye arasındaki iş birliğinin ekonomi alanında yoğunlaştırılmasını istiyoruz”. Haberin manşetinde Karadağ Cumhurbaşkanı'nın Türkiye ile ekonomik iş birliğini sürdürme arzusu dile getirilmiştir. Haberde ayrıca, Erdoğan'ın Karadağ'a övgüsünün vurgulandığı ve böylece okuyucuların da dikkatini çektiği kırmızıyla işaretlenmiş bir başlık yer almıştır. Metafor kullanılmamıştır.

B. Makro Yapı

Haber, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Karadağ Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Zdravko Krivokapić arasındaki görüşme ve görüşmeyle ilgilidir. Haber çok uzun, birkaç paragraftan oluşmaktadır, daha doğrusu 16. Metinde ayrıca iki ülke cumhurbaşkanlarını gösteren fotoğrafların yanı sıra Türkiye Cumhurbaşkanı'nın görüşme ve

resepsiyonundan birkaç fotoğraf da yer almaktadır. Ayrıca metindeki fotoğraflara ek olarak, Türkiye Cumhurbaşkanı ve eşi Emine Erdoğan'ın sıcak karşılaşmasını gösteren bir videonun yanı sıra görüşmeden bazı detaylar da vardır. İki cumhurbaşkanı arasındaki görüşmelerden oluşan haber, Karadağ ile Türkiye arasındaki iş birliği ve ortaklığa odaklanmaktadır. İncelenen metne dayanarak, iki ülke arasındaki ilişkilere dair olumlu bir tablo elde edilmektedir.

Tablo 3.12 “RTCG” Gazetesi 6. Haber Analizi

	Zahvalni Turskoj za besplatnu konzularnu pomoć Turska je dokazani prijatelj Crne Gore i ponosni smo što će upravo ta zemlja u 25 država svijeta pružati konzularnu pomoć državljanima naše zemlje, saopštila je Bošnjačka stranka (BS). BS: Ušleba sredstva iz budžeta (Foto: Pivobaj/RTCG) Ocijenjuju neshvatljivim bi da nekome u Crnoj Gori moglo da smeta to što će našim državljanima u zemljama gdje Crna Gora nema konzularna predstavništva Turska pružati konzularnu pomoć.
Haber	Ücretsiz konsolosluk yardımı için Türkiye'ye teşekkürler
Tarih	14. 08. 2021.
Yorumsayısı	8
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

14 Ağustos'ta “RTCG” portalı "Ücretsiz konsolosluk yardımı için Türkiye'ye teşekkürler" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Haber, Karadağ'daki Boşnak Partisi'nin siyasi bir açıklamasıdır. Manşet, partinin Türkiye'nin ücretsiz konsolosluk yardımına duyduğu minnettarlığı vurgulamıştır.

B. Makro Yapı

Haber, Karadağ'daki ulusal partinin Türkiye'nin Karadağ'ın kanıtlanmış bir dostu olduğunu ve Boşnak Partisi'nin Türkiye'nin 25 ülkede ülkemiz vatandaşlarına konsolosluk yardımı sağlayacağından gurur duyduğunu vurgulayan siyasi bir açıklamasıdır. Bilgiler 3 satırlık 7 paragraftan oluşmaktadır. Haber, Karadağ ve Türkiye bayraklarını gösteren bir illüstrasyonla kaplıdır. “RTCG” portalı sadece Boşnak Partisi'nin açıklamasını aktardı, bu

yüzden haberi tarafsız olarak nitelendirebiliriz.

Tablo 3.13 “Vijesti” Gazetesi 7. Haber Analizi

	SASTANAK TURSKEG PREDSEDNIKA I PREDSEDNIKA SKUPSTINE CRNE GORE Erdoğan: Bečić doprinosi jačanju međuvjerskog i međunacionalnog sklada Bečić je tokom susreta ocijenio da su intenzivnija spoljnotrgovinska razmjena, jačanje ekonomskih, kulturnih odnosa, ali i parlamentarne saradnje ciljevi koji će u narednom periodu biti prioritet 49480 pregleda 447 reakcija 18 komentar(a) Erdoğan i Bečić, Foto: Skupština Crne Gore 28.08.2021. 20:13h Ažurirano: 28.08.2021. 21:36h
Haber	Erdoğan: Bečić, dinler arası ve etnik gruplar arası uyumu güçlendirmeye katkıda bulunuyor
Tarih	28.08.2021
Yorumsayısı	18
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

28 Ağustos'ta “Vijesti” portalı, “Erdoğan: Bečić, dinler arası ve etnik uyumu güçlendirmeye katkıda bulunuyor” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Başlık, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın Karadağ Parlamento Başkanı'nı övdüğü açıklamasıdır. Ayrıca haber, haberin önemini belirten kırmızı ile işaretlenmiş daha uzun bir başlık içermektedir.

B. Makro Yapı

Haber, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Karadağ Parlamento Başkanı Aleksa Bečić arasındaki görüşme ve söyleşi ile ilgilidir. Haber 10 paragraftır. Karadağ Parlamentosu Başkanı'na göre, aynı zamanda bilgi öncüsü olan ilk paragraf, iki ülke arasında daha yoğun iş birliğine işaret etmektedir. Metin diğer ajanslardan alınmaz, cümleler çok uzunama açıktır, gizli çağrışımlar yoktur. Bilgi metninde en çok bahsedilen kelime iş birliğidir. Haber, Türkiye Cumhurbaşkanı ve Karadağ Parlamento Başkanı'nı gösteren bir kapak fotoğrafı ile kapatılıyor. Ayrıca paragraflar arasına üst düzey yetkililerin toplantısından ve Türkiye'nin First Lady'sine hediye verilmesinden iki fotoğraf daha yerleştirilmiştir.

Tablo 3.14 “RTCG” gazetesi 7. Haber analizi

	Dijaspора važna za odnose CG i Turske Predsjednik Skupštine Aleksa Bečić, razgovarao je telefonom sa predsjednikom Velike narodne skupštine Turske Mustafom Šentopom. Skupština Crne Gore "Sagovornici su konstatovali odlične bilateralne odnose između Turske i Crne Gore, akcentujući snažnu međuparlamentarnu saradnju. Ovom prilikom, predsjednik Bečić se zahvalio na značajnoj pomoći koju je Turska uputila Crnoj Gori u borbi sa koronavirusom, naglasivši važnost nastavka saradnje u složenim vremenima pandemije", saopšteno je iz parlamenta. Kako se navodi, Bečić je izrazio očekivanje da će Šentop, koji je u dva mandata bio na čelu grupe prijateljstva sa Crnom Gorom, posjetiti Crnu Goru i još jednom potvrditi snažne, prijateljske odnose dva naroda.
Haber	Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkiler için önemli olan diaspora
Tarih	21. 01. 2021.
Yorumsayısı	4
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

21 Ocak 2021'de "RTCG" portalı "Karadağ-Türkiye ilişkileri için diaspora önemlidir" başlıklı bir haber yayınladı. Karadağ-Türkiye ilişkilerinde diasporanın önemini vurgulayan kısa bir başlık. Başlık bilgilendirici ve metafor içermez. Cümleler açık ve haberin konusu ile ilgilidir.

B. Makro Yapı

Haber, Karadağ Meclis Başkanı Aleksa Bečić ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop'un telefon görüşmesi ile ilgilidir. Haber kısa ve objektiftir. Başkanların Türkiye ile Karadağ arasındaki mükemmel ikili ilişkilere dikkat çektiklerini belirten ve parlamentolar arası güçlü iş birliğini vurgulayan 4 paragraftan oluşmaktadır. Metinde ayrıca, Karadağ Parlamentosu Başkanı'nın iki dönem Karadağ ile dostluk grubuna başkanlık eden Mustafa Şentop'un Karadağ'ı ziyaret ederek iki ülke arasındaki güçlü, dostane ilişkileri bir kez daha teyit edeceği beklentisini dile getirdiğine dikkat çekilmiştir. "RTCG" portalı, Karadağ Parlamentosu'ndan Cumhurbaşkanı Bečić'in özellikle Karadağ ile Türkiye arasındaki ikili ilişkileri geliştirmek için en büyük potansiyellerden birini temsil eden diasporanın önemini vurguladığını belirten bir bildiri yayınlanmıştır. Metaforlar ve anlamlar kullanılmadı, ancak haber tek bir fotoğrafın kapsadığı bir ifade olarak aktarılmıştır.

Tablo 3.15 "Vijesti" Gazetesi 8. Haber Analizi

	Đukanović i Erdogan sa suprugama obišli zgradu bivšeg turskog poslanstva Gosti ne ručku, pored članova delegacije, bili su i potpredsjednik Vlade Dritan Abazović, gradonačelnik Prijestonice Cetinje Aleksander Kaščelan, predsjednik Bošnjačke stranke Enin Ibrahimović i relis islamske zajednice u Crnoj Gori Rifet Fejzić. 13343 pregleda · 87 reakcije · 22 komentara Foto: PrvaCrnaGora 28.08.2021. 17:04h Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović i predsjednik Turske Redžep Tajip Erdogan sa suprugama obišli su zgradu bivšeg turskog poslanstva nakon čega je u čast visokog gosta i njegove supruge priređen svečani ručak. Obilazak zgrade bivšeg turskog poslanstva i ručak u čast pr... Preuzeto sa: Vijesti
Haber	Đukanović ve Erdoğan ve eşleri eski Türk büyük elçiliğinin binasını gezdi
Tarih	28.08.2021.
Yorumsayısı	65
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

28 Ocak'ta "Vijesti" portalı "Đukanović ve Erdoğan ve eşleri eski Türk büyük elçiliğinin binasını ziyaret etti" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Başlık, metaforlar ve gizli anlamlar olmadan bilgilendiricidir. Metindeki cümleler kısa ve nettir.

B. Makro Yapı

Karadağ Cumhurbaşkanı Milo Đukanović ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve eşlerinin eski Türk büyükelçiliği binasını ziyaret ettikleri, ardından Türkiye Cumhurbaşkanı ve eşi onuruna bayram yemeği hazırlandığı bildirilmiştir. Haber iki satırlık 6 paragraflardan oluşmaktadır. Haber başka ajanslardan alınmamıştır. Haber kısa ama bilgilendiricidir. Türkiye Cumhurbaşkanı ve eşinin gala yemeği ve resepsiyonundan çok sayıda fotoğraf sunulmuştur. Ayrıca fotoğraflara ek olarak, haberin önemini ve dikkat çekmenin yolunu yeterince anlatan 1 dakika 20 saniyelik bir video yayınlanmıştır.

Tablo 3.16 "Vijesti" Gazetesi 8. Haber Analizi

	Fabrikovane neistine za jeftine političke ciljeve Na marginama Parlamentarne skupštine Procesa saradnje u Jugoistočnoj Evropi, predsjednik Skupštine Crne Gore Aleksa Bečić sastao se sa predsjednikom Velike narodne skupštine Republike Turske Mustafom Šentopom. Kako je saopšteno iz Skupštine, Bečić je izrazio zadovoljstvo susretom i istakao da dvije zemlje njeguju prijateljske odnose, te da „bliskost i povezanost naših naroda predstavlja nešto što treba uvijek sa ponosom isticati“. On je naveo da Crna Gora i Republika Turska nemaju otvorenih pitanja i da njeguju intenzivnu saradnju, a da „zajednička evroatlantska budućnost predstavlja dobru pretpostavku da svakodnevno učvršćujemo odnose dvije zemlje“.
Haber	Ucuz siyasi hedefler için uydurulmuş yalanlar
Tarih	23. 06. 2021.
Yorumsayısı	2
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

23 Haziran 2021'de "RTCG" portalı "Ucuz siyasi amaçlarla uydurulmuş yalanlar" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Başlık haber bağlamından alınmıştır, ancak metindeki bilgilerle ilgilidir. Metafor kullanımı yoktur.

B. Makro Yapı

Haberde Karadağ Meclis Başkanı Aleksa Bečić'in Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop ile görüşmesi konuşulmaktadır. Haber, 14 paragraftan oluşan iki bölüme sahiptir. İlk bölümde, iki ülke arasındaki dostluk ilişkileri ve Türkiye'nin korona virüsünün neden olduğu pandemi sırasında Karadağ'a yaptığı yardımlar vurgulanmaktadır. "Karadağlı Göçmenler Önemli Bir Bağlantıdır" başlıklı ikinci bölümde, Karadağ Parlamentosu Başkanı'nın iki dost ülke arasındaki önemli bir bağlantının Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Karadağlı göçmenler ve Karadağ göçmenleri olduğunu belirten açıklaması ve her düzeyde yoğun iş birliği ve iletişim yürütmek için yeterli bir neden olan Karadağ'daki Türk diasporası aktarılmıştır. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop'un Karadağ ve Türkiye'nin çok eskilere dayanan ortak bir kültür ve tarihi paylaştığını ve iki ülkenin her düzeyde iyi ilişkilere sahip olduğunu belirten açıklamasına yer verilmiştir. Diğer şeyler, iki parlamento düzeyinde bir iş birliği mutabakatı imzalanarak daha da güçlendirilebilir. Aşağıdaki başlık, iki başkanın sıcak karşılama ve iki dakikalık görüşmelerinin videosunu göstermektedir.

Tablo 3.17 “Vijesti” Gazetesi 9. Haber Analizi

	Đukanović: Turska razumije deficit stabilnosti na Zapadnom Balkanu; Erdogan: Članstvo u EU doprinijelo bi stabilnosti Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović sastao se danas na Cetinju s predsjednikom Turske Redžepom Tajipom Erdoganom. 10.57659 pregleda · 50 naslova · 29 komentara Đukanović: Turska razumije deficit stabilnosti na Zapadnom Balkanu; Erdogan: Članstvo u EU doprinijelo bi stabilnosti Đukanović je kazao da su odnosi dviju država prijateljski i veoma razvijeni. "Partneri smo u NATO. Ova posjeta je izraz poštovanja za ono što su istorijski odnosi dvije zemlje" kazao je Đukanović na medijima nakon sastanka.
Haber	Đukanović: Türkiye, Batı Balkanlar'daki istikrar açığını anlıyor; Erdoğan: AB üyeliği istikrara katkı sağlar
Tarih	28.08.2021.
Yorumsayısı	29
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

28 Ağustos 2021'de “Vijesti” portalı, “Đukanović: Türkiye Batı Balkanlar'daki istikrar açığını anlıyor; Erdoğan: AB üyeliği istikrara katkı sağlayacaktır “. Başlık çok uzun ve iki ülke cumhurbaşkanlarının bağlamdan çıkarılmış açıklamalarından oluşmaktadır. Haberin analizi sırasında metafor kullanımına dikkat edilmemiştir.

B. Makro Yapı

Karadağ Cumhurbaşkanı Milo Đukanović'in Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesi ve Cetinje'deki konferansta iki ülke arasındaki ilişkilerin dostane ve çok gelişmiş olduğuna işaret edilen haberlerde, Karadağ First Lady'si Lidija Đukanović, Türkiye'nin First Lady'si Emine Erdoğan'ı ağırlamışlardır. 20 paragraftan oluşan ve olaya ait fotoğraf ve videoların yer aldığı haber oldukça uzun ve Türkiye Cumhurbaşkanı'nın Karadağ'a yaptığı tarihi ziyaretin önemini daha da vurgulamaktadır. Metinde konferans ve öğle yemeğinden 6 fotoğrafın yanı sıra her iki başkanın kısa açıklamalarının yer aldığı 5 video yer

almaktadır. Metin, özellikle Türkiye'nin Karadağ'a yaşamın hemen her alanında, iki ülke arasındaki tarihi, kültürel ve akrabalık bağlarında yaptığı yardımları vurgulamaktadır. Haber, çok sayıda istatistik ve alıntı ifadelerle doludur. Olumsuz tutum veya derecelendirme kullanımı gözlenmemiştir. Bilginin yazarları tarafsızlık sağlamıştır.

Tablo 3.18 "RTCG" Gazetesi 9. Haber Analizi

	"Da se institucionalizuje tursko – balkanski forum" Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović, prilikom razgovora sa predsjednikom Republike Turske Redžepom Tajipom Erdoganom, pozdravio je inicijativu da se institucionalizuje jedan novi forum koji će biti tursko – balkanski i koji će zasjedati u Istanbulu. Đukanović je istakao da smatra da će to doprinijeti i našem internom, regionalnom boljem ekonomskom povezivanju i povezivanju sa drugim zemljama. "Sadržajan i otvoren tete-a-tete razgovor sa predsjednikom Republike Turske Redžepom Tajipom Erdoganom. Nastavak razgovora u Podgorici" - saopštio je Đukanović na Tviteru. Podsjećamo, Đukanović prisustvuje inauguralnoj sesiji Antalijskog diplomatskog foruma, koji se održava pod pokroviteljstvom turskog predsjednika Redžepa Tajipa Erdogana.
Haber	"Türk-Balkan Forumu'nu Kurumsallaştırmak"
Tarih	18. 06. 2021.
Yorumsayısı	2
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

18 Haziran 2021'de "RTCG" portalı "Türk-Balkan Forumunu Kurumsallaştırmak İçin" başlıklı bir haber yayınladı. Başlık haber bağlamından çıkarılmış ancak metinle ilgilidir. Başlığın üstünde sarı ile işaretlenmiş "Đukanović-Erdogan" başlığının kısa olması haberin önemini belirtmekte ve ayrıca dikkat çekmektedir. Gazetecilerin hiçbir gizli anlamı veya yetersizliği kullanılmamıştır.

B. Makro Yapı

Haber, Karadağ Cumhurbaşkanı Milo Đukanović ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasında, Türk-Balkan olacak ve İstanbul'da oturacak yeni bir forumun kurumsallaştırılması girişimini memnuniyetle karşıladığı görüşmeyle ilgilidir. Haber 10 paragraftan oluşuyor ve ilk paragrafın altında Karadağ Cumhurbaşkanı'nın bir tweet'inin fotoğrafı veya ekran görüntüsü, alıntılanan tweet'i açan bir bağlantı ile birlikte yer almaktadır. Metinde diyalog, iş birliği ve dostane ilişkiler terimleri en sık kullanılmaktadır. Olumsuz terimler kullanılmamıştır.

Tablo 3.19 “Vijesti” Gazetesi 10. Haber Analizi

	Crna Gora dala sve što je mogla i izgubila na oproštaju, Turska u plej-ofu Crna Gora u posljednjem kolu izgubila od Turske 2:1 nakon preokreta 39647 pregleda 66 komentar(a) Foto: Savo Prelević VS Vijesti sport 16.11.2021. 19:28h Aktuelno: 16.11.2021. 22:45h
Haber	Karadağ elinden gelen herşeyi verdi ve vedada kaybetti, Türkiye play offlarda
Tarih	16.11.2021.
Yorumsayısı	66
Gazete	Vijesti

A. Mikro Yapı

16 Kasım 2021'de haber portalı, "Karadağ elinden gelen her şeyi verdi ve vedada kaybetti, Türkiye play offlarda" başlıklı bir bilgi yayınlamıştır. Haber spor karakterlidir ve haber başlığı herhangi bir gizli anlam kullanılmadan bilgilendiricidir. Maçın sonucu haber

bülteninde sunulmuştur.

B. Makro Yapı

Bu haber Karadağ ile Türkiye arasındaki maçın spor özetidir. Dünya Kupası'na katılma hakkı kazanan takımların maçtaki en önemli dakikaları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bilgilerin analizi sırasında, gazetecinin Karadağlı futbol takımına hitap ettiği cesur şahinler ifadesi dışında metafor kullanımına dikkat edilmemiştir.

Tablo 3.20 “RTCG” Gazetesi 10. Haber Analizi

Da li će i koje benefite CG imati od posjete Erdoganu?

Nakon Bosne, predsjednik Turske redžep Tajip Erdogan će na poziv predsjednika Mila Đukanovića prvi put posjetiti našu zemlju. U susret njegovoj posjeti, TVCG je istraživala da li će i koje benefite Crna Gora imati od posjete turskog predsjednika.

Sredinom juna u Antaliji predsjednici država i vlada učesnici Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi bili su gosti predsjednika Turske Redžepa Tajipa Erdogana. Dva mjeseca kasnije on dolazi u goste prvo danas u Bosnu i Hercegovinu a sutra u našu zemlju.

"Dolazak svakog državnika je pozitivna stvar za Crnu Goru i njene građane", kazao je reis Islamske zajednice u Crnoj Gori Rifat Fejzić.

Saradnja između dvije zemlje postoji odavno, a put ove države godinama idu mladi po obrazovanje. Jedan od njih je reis islamske zajednice Rifat Fejzić - u Turskoj je završio studije i nije bio jedini.

Haber	Karadağ Erdoğan'ın ziyaretinden fayda sağlayacak mı?
Tarih	27. 08. 2021.
Yorum sayısı	3
Gazete	RTCG

A. Mikro Yapı

27 Ağustos'ta "RTCG" portalı "Karadağ, Erdoğan'ın ziyaretinden faydalanacak mı?" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Kısa ve basit olan başlığın sonunda, daha da dikkat çeken ve bilginin önemini gösteren bir soru işareti vardır. Başlığın üstünde, TVCG'nin araştırıldığını belirten kısa bir başlık var; bu, bilgilerin ajanstan alınmadığını, ancak Karadağ Radyo Televizyonu'ndan bir gazetecinin araştırmasını temsil ettiğini göstermektedir.

B. Makro Yapı

Haber uzundur ve 12 paragraftan oluşur ve her birinin iki cümlesi vardır. Haberde Türkiye Cumhurbaşkanı'nın Karadağ'a gelişinin öneminden bahsedilmektedir. Haberin kaynağı Ulusal Televizyon gazetecisi ve muhataplarının araştırmasıdır. Haber, içerik hakkında herhangi bir yorum veya özel yorum yapmadan bilgilendirici ve basittir. Bilgiler kapsamında, Karadağ Radyo Televizyonu'nun "Dnevnik" programında prime time olarak gösterilen 3 dakikalık bir video paylaşılmıştır. Haber tarafsız çünkü gazetecinin kullandığı iki kaynak vardır ve araştırma konusu hakkında farklı görüşlere sahiptir.

SONUÇ

Türkiye, son derece önemli bir coğrafi konuma sahip bölgenin en büyük ülkesidir ve bir NATO üyesi ve AB üyeliğine aday olarak Balkan bölgesinin istikrar ve kalkınmasında kaçınılmaz bir faktördür.

Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik yeni dış politikası, NATO ve AB bölgesel politikası içinde çok taraflı iş birliğini geliştirmek için iyi bir temel oluşturan tüm Balkan ülkeleriyle iyi ilişkiler ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine yöneliktir.

Türkiye için Balkan ülkeleriyle iş birliğinin geliştirilmesi, Avrupa entegrasyonu sürecinde mevcut engellerin aşılması ve yatırım için uygun koşulların yaratılması açısından çok önemlidir. Tarihsel koşullar ve olumsuzluklar ne olursa olsun, bölgedeki tüm ülkelerin çıkarı, sadece Balkanlar ve Avrupa'da değil, küresel düzeyde de çok önemli stratejik konumu olan Türkiye ile iyi ilişkilerin geliştirilmesidir.

Aynı zamanda jeostratejik konumu, Türkiye'yi Avrupa Birliği için önemli bir stratejik müttefik yapmaktadır. Türkiye'nin Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu ve Güney Akdeniz'deki yakın tarihi ilişkileri ve deneyimi, Türkiye'nin Birliğin kritik öneme sahip politikalarının bu hassas bölgelerde oluşturulmasına olumlu katkıda bulunabilmesi için son derece faydalı bir deneyimdir.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra en küçük Balkan Devleti olan Karadağ, Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Karadağ ve Türkiye arasında yüzyıllar boyunca gelişen genel bağlar, gerçek bir ekonomik, kültürel ve medeniyetsel iç içe geçmiş hale geldi ve Karadağ'ın neredeyse tüm alanlarında bir tür Türk etkisi vardır.

Karadağ, 2006 yılında bağımsızlığını kazanan ve üst orta gelirli bir ekonomiye sahip Balkan ülkelerinden biridir ve İnsani Gelişme Endeksi'nde 48. Sırada yer almaktadır. Birleşmiş Milletler, NATO, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi ve Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması üyesidir. Karadağ aynı zamanda Akdeniz Birliği'ninde kurucu üyesidir ve şu anda Avrupa Birliği'ne katılma sürecindedir.

Karadağ medya pazarı, komşu Sırbistan, Bosna ve Hırvatistan'dan küçük ülkede faaliyet gösteren çok sayıda yabancı medya kuruluşu olduğu için bazen “medya kolonisi” olarak adlandırılmaktadır. 2020 yılında Elektronik Medya Ajansı'na göre, ulusal kamu hizmeti

Yayıncısı ve 19 yerel kamu hizmeti (beş televizyon ve 14 radyo istasyonu) ile birlikte 14 ticari televizyon istasyonu ve 35 ticari radyo istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca ulusal düzeyde 7 günlük gazete bulunmaktadır.

Bu çalışma, Karadağ'daki iki çevrimiçi gazetede yer alan haberleri analiz etmeyi amaçlamaktadır: Karadağ Radyo Televizyonu "RTCG" (Karadağ Ulusal TV Servisi Çevrimiçi Haber Sitesi) ve "Vijesti" (Bağımsız Haber Sitesi) ilişkilerde medyanın etkisini ortaya çıkarmak içindir. Karadağ ile Türkiye arasında Analiz için Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Karadağ'ı ilk kez ziyaret ettiği 2021 yılı seçilmiştir.

Van Dijk'in söylem analizi yöntemi kullanılarak okuyucuların en fazla yorum yaptığı haberlere göre en çok görüntülenen 20 haber (gazete başına 10 haber) analiz edilmiştir. Örnek haberler mikro ve makro olmak üzere iki aşamada analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları, çalışma örneklemini gazetelerinin iki ülke arasındaki ilişkilere ilişkin haberleri ele almada basit bir yöntem kullandığını göstermiştir. Haberlerin çoğu olumlu ya da tarafsızdır, sadece olay hakkında bilgi verdi ya da iki ülke arasındaki iş birliği anlaşmaları hakkında bilgi yayınlanmıştır.

Veri analizi, gazetelerin haberleri tüm farklı medya tarzlarında ele almayı tercih ettiğini göstermiştir. Nitekim, çevrimiçi gazeteler, haberleri yaymak için ek ve/veya alternatif yollarla bu çalışmada kullanılan haberlerle ilgili video, fotoğraf (görsel) ve sosyal medyadaki gönderilerden yararlanmış ve paylaşmıştır. Yazılı ve görsel içeriğin yanı sıra diğer medya içeriğine bağlantılar kullanma yeteneği, genel olarak çevrimiçi gazeteler için önemli bir avantajdır.

Sonuçlar, haberler spora ek olarak siyasi, askeri, sağlık, ekonomik, sosyal olarak dağıtıldığından, Karadağ ve Türkiye arasındaki ilişkilerle ilgili haber kapsamının çeşitliliğini göstermektedir.

Karadağ Ulusal Televizyon Servisi'nin (RTCG) internet sitesinde yer alan haber sitesinin "haberlerin çoğunda haberlerin üst kısmında kırmızı veya sarı renkle vurgulanan alt başlığın iki ülke arasında ilişkilerle ilgili haberlerin önemini belirtmek için kullanıldığı yapılan analizde farkedilmiştir.

Çalışma örnek gazeteleri, başlıklar mümkün olan en az sayıda kelimeyi içeren faydalı olduğu için başlık koşullarını uygulamıştır. Haberin içeriğini tamamen ifade etmiştir. Okuyucunun dikkatini çekti ve bu, okuyucuların yorumlarıyla gösterilmiştir. Manşetler, abartıdan veya haberin önemini küçümsemekten kaçınmanın yanı sıra, iyi bilinen altı sorunun bir veya bir kısmını yanıtlamıştır.

Bu çalışma, Karadağ'daki elektronik gazeteler, makale ve haber gibi haber

yöntemlerini çeşitlendirmenin yanı sıra, iki ülke ilişkileri ile ilgili haberleri ele alırken izledikleri yaklaşımın devam etmesini önermektedir. Türkiye'de gazete muhabirlerinin bulunması haberlerin daha iyi ele alınmasına yardımcı olmakta ve bu iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi açısından önemlidir. Bu çalışma aynı zamanda haberlerin sosyal paylaşım sitelerinde yaygınlaştırılmasını önermekte, bu da iki ülke arasındaki ilişkilerle ilgili haberlerin daha fazla yayılmasına yol açmaktadır.

Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da geliştirilmesi için Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi alanında, özellikle kamuoyu ve sivil toplum alanında ek yatırımlara ihtiyacı bulunmaktadır. Böylece, Karadağ ve Türkiye, ekonomik diplomasisini, medyayı ve dış politikaları karşılıklı olarak güçlendirerek her düzeyde iş birliğini daha da güçlendirecektir ve politikalarını halka daha da yakınlaştıracaktır.

Çalışma, Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin Karadağ'ın bağımsızlığını kazanmasından bu yana geliştiğini ve bunda medyanın önemli bir rol oynadığını gösterdi. Ayrıca bilindiği kadarıyla bu, Karadağ'ın bağımsızlığının yeniden kazanılmasından sonra Karadağ ile Türkiye arasındaki ilişkilerin medya analizine ilişkin bu türden ilk araştırmadır. Dolayısıyla araştırmacılar bu çalışma sonucunda bu yeni yaklaşımı araştırmalarında kullanabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Barnett, G.A., Xu, W.W., Chu, J., Jiang, K., Huh, C., Park, J.Y., Park, H.W. (2017). *Measuring international relations in social media conversations. Government Information Quarterly*. University of California, 34 (1).
- Bešić, M. (2021). *Mediji i medijske slobode u Crnoj Gori*. CEDEM, Podgorica, 7.
- Bogdanović, M. (2010). *Političko-ekonomske osnove medija i komunikacija u Crnoj Gori koje šire mržnju, propagandu i dezinformacije*. Institut za Medije Crne Gore, Podgorica, 7-20.
- Crnovršanin, H., Sadiković, N. (2001). *Sandžak Porobljena Zemlja*. Bosanska riječ Zagreb.
- Çelik, H ve Ekşi, H (2008). *Söylem Analizi*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27): 99-117.
- Çokbankir, E. (2008). *Balkan Türklerinin Kökleri (Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar)*. Etki Yayınları, İzmir.
- Darmanović, S. (2006). *Crna Gora – nova nezavisna država na Balkanu*. Z. Vujović, Referendum u Crnoj Gori. Centar za monitoring CEMI, Podgorica, 34.
- Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. Başlık Yayınları, Istanbul. ISBN: 978-605- 4033-02-7.
- Ergeç, N.E. (2010). *Medya Alanında Söylem; Önemi, Özellikleri ve Uygulaması*. Pegem Akademi, Ankara.
- European Commission. (2021). *Population: demographic situation, languages, and religions*, EURYDICE, İtalya.
- Forum (2009). *Odluka o osnivanju društva crnogorsko- turskog prijateljstva. Zbornik izlaganja sa Okruglog stola o crnogorsko- turskom kulturološkom i ukupno civilizacijskom prozimanju*. 3M, Makarije, Podgorica.
- Hodžić, A. ve Kalajdžić, M. (2014). *Bošnjaci u Turskoj*. El-Kalem, Sarajevo.
- Imamović, M. (1998). *Historija Bošnjaka*. 2 izdanje, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod 2’’, Sarajevo.
- Koç Başaran, Y. (2017). *Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (5):480-495.
- Kubo, K. (2006). *Pitanje nezavisnosti i etničkog identiteta u Crnoj Gori*. Z. Vujović, Referendum u Crnoj Gori. Centar za monitoring CEMI, Podgorica, 34.
- Lakić, I. (2011). *Analiza Diskursa: Crnogorski štampani mediji i bombardovanje SRJ od strane Nato Alijanse*. Medijski dijalozi, Vol. 2, No. 1, pp. 101-113, Podgorica.

- Lull, J. (2001). *Medya, İletişim, Kültür*. (Çev. N. Güngör). Vadi Yayınları, İstanbul.
- Matović, A. (2009). *Rožaje i okolina, ljudi i događaji (1912-1914) Prilozi historiji Bošnjaka*. Centar za Bošnjačke studije, Rožaje.
- Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija. (2013). *Izveštaj o radu Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija u 2012. godini*. Podgorica.
- Nenezić, A., Vuković, M. (2020). *Medijsko tržište u Crnoj Gori*. Vuk, M. (Ed.), Mediji u Crnoj Gori. Medijska asocijacija Jugoistočne Evrope (Maje), Podgorica, 15-17.
- Özcan, Ü. (2009). *Refleksije prijateljstva dvojice vladara*. M. Rastoder ve A. Prekić (Ed.), "ZBORNIK izlaganja sa Okruglog stola o crnogorsko- turskom kulturološkom i ukupno civilizacijskom prožimanju". Forum Bošnjaka/Muslimana Crne Gore. Podgorica, 16-22.
- Özcan, Ü., Temizer, A. (2015). *Karadağ'da Türk Sefirleri ve Şehbenderleri*. Bılgı Kültür Sanat, İstanbul.
- Petrović, Nj. (2007). *Autobiografija Memoari Putopisi*. Pobjeda a.d., Podgorica (405).
- Posmatračka misija za referendum OSCE/ODIHR-a. (2006). *Republika Crna Gora Referendum o državnom statusu*. Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava, Varšava.
- Rakić, A. (2015). *Crnogorski studenti u Carigradu*. Rastoder, Š. (Ed.) Almanah. IVEPE Cetinje, Podgorica, 75-83.
- Rao, B. (2018). *Media Diplomacy and Its Evolving Role in the Current Geopolitical Climate*. IGI Global, Pensilvanya.
- Rastoder, R. (2009). *Afirmacija zajedničkog nasljeđa*. Forum, Zbornik izlaganja sa Okruglog stola o crnogorsko- turskom kulturološkom i ukupno civilizacijskom prožimanju, 3M MAKARIJE, Podgorica.
- Šarkinović, H. (2015). *Diplomatski odnosi Crne Gore i Turske*. Rastoder, Š. (Ed.) Almanah. IVEPE Cetinje, Podgorica, 19.
- Skenderović, A. (2016). *2006 yılından itibaren günümüze kadar Türkiye ile Karadağ arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Smokvina, T. (2017). *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklağivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*. European Union/Council of Europe. Podgorica, 82.
- Spaić, A. (2017). *Analitički izvještaj o medijskom izvještavanju u oblasti krivičnog pravosuđa u Crnoj Gori*. CEDEM, Podgorica, 5.

- Van Dijk, A. (1993). *Analyzing Racism Through Discourse Analysis*. (Editor: John H. Stanfield). Race and ethnicity in Research Methods. Newbury Park: Routledge, 92-134.
- Vlada Crne Gore, (2021). *Republika Turska i Prilog Izveštaju Evropske Komisije o Crnoj Gori*, Podgorica, 33.
- Živković, D. (2014) *Teorijske osnove u analizi diskursa i pragmatici kod Frankofonih lingvista*. Univerzitet Union Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad.

Internet Kaynakları

- Aljazeera "Cavusoglu: I Turska i Crna Gora su osujetile puč".
<https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2017/5/10/cavusoglu-i-turska-i-crna-gora-su-osujetile-puc> (erişim tarihi: 12. 04. 2022).
- Çakır, M.Ö. ve Gökkoyun S.C. (2019). "Ankara: Turska i Crna Gora potpisale Protokol o reviziji Sporazuma o slobodnoj trgovini". <https://www.aa.com.tr/ba/turska/ankara-turska-i-crna-gora-potpisale-protokol-o-reviziji-sporazuma-o-slobodnoj-trgovini/1534112> (erişim tarihi: 26. 02. 2022).
- Despotović, I. (2010). "Pogled Na Medijske Prilike U Crnoj Gori". Matica crnogorska, Podgorica".<http://www.maticacrnogorska.me/files/41-42/02%20ilija%20despotovic.pdf> (erişim tarihi: 05. 07. 2022).
- Islamska Zajednica u Srbiji, "Predsjednik Republike Turske Abdullah Gül posjetio Medresu u Podgorici". <https://mesihat.org/2009/12/14/predsjednik-republike-turske-abdullah-gl-posjetio-medresu-u-podgorici/> (erişim tarihi 26. 02. 2022).
- Lukšić otvorio konzulat Crne Gore u Iskenderunu.
<https://www.vijesti.me/vijesti/politika/242056/luksic-otvorio-konzulat-crne-gore-u-iskenderunu> (erişim tarihi: 27.02.2022).
- Miladinović, A. "Crna Gora i ekonomija: Kako su Turci osvojili „mora i planine".
<https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-53587424> (erişim tarihi: 22. 02.2022).
- Montenegrina, (2012). <https://montenegrina.net/fokus/crnogorsko-osmanski-rat-1876-1878/> (erişim tarihi: 23. 02. 2022).
- Počasni konzul, "Posjeta poglavara Islamske zajednice Turske, Prof. Dr. Ali Erbas".
<http://pocasnikonzulturske.me/posjeta-poglavara-islamske-zajednice-turske-prof-dr-ali-erbasa-3/> (erişim tarihi: 22. 02. 2022).
- Portal Crna Gora Turska., "Za deset godina 20 miliona eura".
<https://www.crnagoraturkska.com/za-deset-godina-20-miliona-eura/> (erişim tarihi: 22. 02. 2022).

- Trt Bosanski,” Potpisan Administrativni sporazum o socijalnom osiguranja između Crne Gore i Turske”. (<https://www.trt.net.tr/bosanski/region/2015/05/18/potpisan-administrativni-sporazum-o-socijalnom-osiguranja-izmedu-crne-gore-i-turske-44529> (erišim tarihi : 16. 02. 2022).
- Uljarević, D. (2021). ”Mediji u Crnoj Gori u očima građana i novinara”. CGO, Podgorica. <https://media.cgo-cce.org/2021/06/Mediji-u-CG-u-ocima-gradjana-i-novinara-F.pdf> (erišim tarihi: 05. 07. 2022).
- Vlada Crne Gore, ”Turska Ambasade i konzulati Crne Gore u svijetu i vizni režim za strance”. <https://www.gov.me/diplomatske-misije/ambasade-i-konzulati-crne-gore-u-svijetu/turska> (erišim tarihi: 23. 02. 2022).
- Vlada Crne Gore, „Turska Počasni konzuli Crne Gore u svijetu“. <https://www.gov.me/diplomatske-misije/pocasni-konzuli-crne-gore-u-svijetu/turska> (erišim tarihi: 15. 01.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Emina KALAC
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	JU Gimnazija “30. Septembar” Rožaje
Lisans Diploması	Univerzitet Crne Gore, Fakultet Političkih Nauka
Yabancı Dil	Boşnakça (anadili), İngilizce, Türkçe.
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	2013 “Vijesti Gazetesi” ve “Pobjeda” Gazetesinde Stajımı Yaptım.
	2014-2016 Karadağ Radyo Televizyonu- Ulusal Kamu Hizmetinde Gazeteci Olarak Çalıştım. 2020-2021 Radio Televizija Rozaje’de Çalıştım.
	https://sebilj.net/ ’te Editörlük Yapıyorum.